



NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NIBIO RAPPORT 1(36) 2015

Re-kartlegging og tilstandsvurdering av nasjonalt verdifulle kulturlandskap

- utvalgte lokaliteter i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Hedmark



BOLETTE BELE OG SYNNØVE NORDAL GRENNE

Avdeling for kulturlandskap og biomangfold, Matproduksjon og samfunn

Re-kartlegging og tilstandsvurdering av nasjonalt verdifulle kulturlandskap - utvalgte lokaliteter i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Hedmark

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKT NR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
20.01.2016	1(36) 2015	Åpen	10031	2015/130
ISBN-NR./ISBN-NO:	ISBN DIGITAL VERSJON/ ISBN DIGITAL VERSION:	ISSN-NR./ISSN-NO:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-01492-8		2464-1162	51 s.	

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Miljødirektoratet

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON

Sissel Rübberdt

STIKKORD/KEYWORDS:

Naturtyper, utvalgt naturtype, helhetlig kulturlandskap, nasjonalt utvalgte kulturlandskap, verdisetting, biologisk mangfold

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Avdeling for kulturlandskap og biomangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Rapporten oppsummerer resultater fra arbeidet med re-kartlegging og tilstandsvurdering av nasjonalt verdifulle kulturlandskap, gjennomført på oppdrag av Miljødirektoratet i 2015. Det er gjennomført tilstandsvurderinger og gitt forslag til grensejusteringer for et utvalg lokaliteter i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Hedmark. I prosjektet har det vært et tett samarbeid med involverte fylker, kommuner og grunneiere.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Hedmark

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Midtre-Gauldal, Levanger, Verdal, Nærøy, Os, Tolga

GODKJENT /APPROVED

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

KNUT ANDERS HOVSTAD

BOLETTE BELE



NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

FORORD

Prosjektet «Re-kartlegging og tilstandsvurdering av nasjonalt verdifulle kulturlandskap» er utført på oppdrag av Miljødirektoratet. Sissel Rübbergt har vært kontaktperson hos oppdragsgiver. Hos Fylkesmennene har Karoline Finstad Vold vært kontaktperson i Hedmark, Gry Tveten Aune i Nord-Trøndelag og Kjersti Misfjord og Laila Marie Sorte i Sør-Trøndelag. I tillegg har kontaktpersoner i de involverte kommunene og en rekke grunneiere bidratt med informasjon og tilbakemeldinger både under befaringer, i møter, per telefon og e-post. Kjersti Ane Bredesen, Nina Veslum og Arill Røttum har gitt informasjon knytta til de eksisterende grensene i Vingelen, Vangrøftdalen - Kjurrudalen og Budalen. De har også gitt oppdatert informasjon om antall setre i drift, antall dyr på beite, pågående restaurerings- og skjøtselstiltak med mere. Informasjon om tidligere og nåværende bruk for lokalitetene i Sul, Kjeksvika-Hesthagen, Skånes og Budalen er gitt av Arvid Vold, Geir Tore Juul, Per Amdahl, Odd Anders Amdahl, Wenche og Hans Rønning, Dagny Buseth og Harald Buseth. Trond Arnesen har gitt verdifull informasjon om forekomstene av knollmjødur på Skånes.

Tusen takk til alle som har bidratt i oppdraget!

Kvithamar, 31.12. 2015

Bolette Bele

Synnøve Nordal Grenne

1 INNHOLD

1	INNHOLD.....	4
2	INNLEDNING.....	5
3	METODER.....	6
3.1	Forarbeid	6
3.2	Feltbefaringer.....	6
3.3	Etterarbeid:	7
4	RESULTATER.....	9
4.1.	Oversikt over kartlagte lokaliteter i kulturlandskapsmodulen	9
4.2.	Lokaliteter kulturlandskapsmodulen	11
4.2.1.	Seterdalen i Buas dalføre	11
4.2.2.	Vingelen	16
4.2.3.	Vangrøftdalen – Kjurrudalen	21
4.2.4.	Skånes	25
4.2.5.	Sul.....	28
4.2.6.	Abelvær (Kjeksvika - Hesthagen).....	31
4.3	Lokaliteter naturtypemodulen	34
4.3.1	Skånes Vestre, naturtypebeskrivelse.....	34
4.3.2	Busetvollen, naturtypebeskrivelse	37
4.3.3	Rønningsvollen, naturtypebeskrivelse	40
4.3.4	Sul, naturtypebeskrivelse	43
4.3.5	Kjeksvika og Hesthagen, naturtypebeskrivelse.....	46
5	OPPSUMMERING	49
6	LITTERATUR.....	50

2 INNLEDNING

Oppdraget hadde som målsetning å gi Miljødirektoratet et grunnlag for å vurdere om de re-kartlagte kulturlandskapsområdene fortsatt bør stå på listen over de nasjonalt verdifulle kulturlandskapene. Re-kartleggingen og tilstandsvurderingen skulle bidra til en revidert liste med områder hvor de biologiske verdiene fremdeles er intakte. Vurderinger av tilstand av helhetlige kulturlandskap er gjort etter kriterier beskrevet i «Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap» (Direktoratet for naturforvaltning 1992).

Metodeopplegget for oppdraget er delt i forarbeid, feltbefaringer og etterarbeid. Resultatene presenteres i resultatkapitlet.

3 METODER

3.1 Forarbeid

Ved oppstart av prosjektet i august 2015, ble det tatt kontakt med Miljødirektoratet for å få ei nærmere presisering av oppdraget. Derfra ble vi henvist til fylkesmennene, for nærmere avklaring og prioritering av ressursbruken mellom og innenfor områdene i de aktuelle fylkene vi skulle arbeide i. Det ble også tatt kontakt med aktuelle grunneiere for å innhente nødvendig bakgrunnsinformasjon før feltbefaringene.

Videre ble det tatt en gjennomgang av tidligere registreringer og rapporter, samt søk i ulike databaser som Naturbase, Askeladden, SEFRAK og Artskart. Dette for å få ei bedre oversikt både over biologiske verdier, men også allerede kartlagte kulturminneverdier.

Det ble gjort en første avgrensning av kulturlandskapsområdene med bakgrunn i flyfoto/ortofoto fra Norge i bilder før feltbefaringen.

3.2 Feltbefaringer

I og med at prosjektet først ble innvilget i juli 2015, ble feltbefaringene gjort i perioden 31. august til 11. september 2015. Synnøve Nordal Grenne og Bolette Bele fra NIBIO gjennomførte befaringene. Nina Veslum fra Os kommune deltok under befaringen i Vangrøftdalen - Kjurrudalen. I Tolga kommune ble det gjennomført et møte med landbrukssjef Kjersti Ane Bredesen med flere, før feltbefaringen i Vingelen.

Tilstand og verdisetting:

Feltbefaringen for hvert kulturlandskapsområde bestod i å tilstandsvurdere biologisk mangfold, og de landskapsverdiene som allerede var beskrevet i Naturbase. Der beskrivelsene i Naturbase var mangelfulle for biologiske verdier, ble det utarbeida beskrivelser for dette. Beskrivelsene omfatter:

- De biologiske verdienes tilstand og eventuell ny verdisetting
- Hevdstatus og tilstandsvurdering av lokalitetene
- Driftstatus for sentrale gårdsbruk innenfor kulturlandskapsområdene, eventuelt i delområder
- Åpenbare tilstandsendringer hos kulturminner som allerede er beskrevet i Naturbase

Revidert avgrensning:

I registreringsskjemaet ble det angitt nøyaktighetsklasse for alle kulturlandskapsområdene, etter standard skala. Forslagene til reviderte avgrensninger ble gitt for de områdene der dette var angitt som behov (jfr. vedlagt liste over kulturlandskapsområder fra Miljødirektoratet). Fylkesmennene gav ytterligere presiseringer for hvilke behov det var i de ulike områdene.

Ved hjelp av informasjon fra kulturminneregistre (Askeladden, SEFRAK), ble registrerte kulturminner inkludert i områdeavgrønsinga.

Naturtypelokaliteter, kulturmark:

Enkelte av de nasjonalt verdifulle kulturlandskapene har registreringer som er mer enn 10 år gamle (fra 2004 eller eldre). I de tilfeller der det finnes kartlagte naturtypelokaliteter med kulturmark (helt eller delvis) innenfor kulturlandskapsområdene, ble det beskrevet ny tilstand og verdien ble revidert, hvis dette var nødvendig. Det ble anvendt metodikk i henhold til DN Håndbok 13 og etter Miljødirektoratets veileder for kulturmark (Direktoratet for naturforvaltning 2007, Miljødirektoratet 2015).

I andre kulturlandskapsområder var det mangelfull kartlegging av naturtypelokaliteter for kulturmark. I disse ble det grovt angitt hvilke typer kulturmark som bør kartlegges og hvilke delområder det er behov for naturtypekartlegging i.

I de tilfeller der mindre kulturlandskapsområder kun består av en kulturmarkstype, som for eksempel slåttemark eller kystlynghei, er slike anbefalt flytta til naturtypemodulen. Synlige /registrerte kulturminner er likevel viktige argument for å opprettholde området som «helhetlig kulturlandskap». I slike tilfeller er det foreslått nye og større avgrønsinger som inkluderer både naturtypen og kulturminnene. Før slike grenser kan trekkes, vil det være nødvendig med ei ny vurdering av kulturminneverdiene, og for enkelte områder også ei ytterligere kartlegging av kulturbetinga naturtyper.

Deling av svært store områder:

I henhold til oppdraget, skulle det også vurderes om det var behov for å dele opp store kulturlandskapsområder i mindre delområder.

3.3 Etterarbeid:

Etterarbeidet besto i bearbeiding og klargjøring av dataene for leveranse til oppdragsgiver.

Leveransen til oppdragsgiver bestod av følgende:

- Ferdig utfylt registreringsskjema (importregneark) med de egenskaper og vurderinger som ble gitt av veilederen for oppdraget. Skjemaet skal være klart for videre import i Naturbase
- For de kulturlandskapsområdene som er oppgitt å skulle ha behov for revidert avgrønsing (jfr. liste fra Miljødirektoratet) ble det levert ferdig uttegnede avgrønsinger, i henhold til de spesifiseringer som ble gitt i veilederen for oppdraget. Avgrønsingene ble levert som shape-filer.
- For de områdene som hadde behov for en førstegangs naturtypekartlegging (viktige naturtyper) ble det levert ei grov avmerking på kart, og/eller ei presisering i teksten. Avmerkingen ble levert som shape-filer.
- For naturtypelokalitetene ble det utarbeidet ei liste/tabell over dagens tilstand og eventuell ny verdisetting (A, B, C).

- Det ble levert ei word-fil med notater som omfattet synspunkter og erfaringer om hvordan oppdragets instruksjoner og veiledninger hadde fungert. Andre relevante opplysninger for senere re-kartlegginger ble også oppgitt.
- Det ble levert 1-5 bilder (jpg-format) fra hvert av de re-kartlagte lokalitetene, alt etter arealstørrelsen og kompleksitet.

Kulturlandskapsområder i oppdraget

Oppdraget omfattet kulturlandskapsområder i Nord- og Sør-Trøndelag, samt to områder nord i Hedmark. Ei oversikt over lokalitetene er gitt i tabellen nedenfor.

Tabell 1. Lokalteter for re-kartlegging og tilstandsvurdering i oppdraget.

Lokaliteter som omfattes av tilbudet	Aktivitet
17. Skånes (NT)	Feltbefaring/naturtypekartlegging
18. Sul (NT)	Feltbefaring/re-kartlegging/re-vurdering
19. Kjeksvika og Hesthagen (NT)	Avgrensing/oppdatering med ny naturtypebeskrivelse
20. Seterdalen i Buas dalføre (ST)	Kartlegging/re-kartlegging
42. Vingelen (He)	Grensejustering
43. Vanggrøftdalen/Kjurrudalen (He)	Grensejustering

4 RESULTATER

4.1. Oversikt over kartlagte lokaliteter i kulturlandskapsmodulen

Tabell 2. Tabellen viser ei oversikt over kartlagte lokaliteter i kulturlandskapsmodulen, hvilke naturtyper som inngår og verdibegrunnelse.

ID	Omradenavn	Naturtype	Verdi
KF 00000006	Seterdalen i Buas dalføre	D04 naturbeitemark D01 slåttemark D06 beiteskog D02 slåtte- og beitemyr D03 artsrike veikanter	Representativt /typisk landskap
KF00000126	Vingelen	D04 naturbeitemark D01 slåttemark D03 artsrike veikanter D05 hagemark	Representativt /typisk landskap
KF00000129	Vangrøftdalen – Kjurrudalen	D04 naturbeitemark og D01 slåttemark D03 artsrike veikanter D06 beiteskog D02 slåtte- og beitemyr D05 hagemark	Representativt /typisk landskap
KF00000019	Skånes	D04 naturbeitemark	Særprega landskap med alleer og eldre gårdstun
KF 00000022	Sul	D04 naturbeitemark	Særprega landskap, med en høy konsentrasjon av registrerte kulturminner
KF 00000024	Kjeksvika – Hesthagen	D04 naturbeitemark U06 fuktige og tørre kystlyngheier	Mangfold-landskap med stor artsrikdom og variasjon

Tabell 3. Kartlagte lokaliteter, som tilhører naturtypemodulen. For de lokalitetene som foreslås overført fra kulturlandskapsmodulen til naturtypemodulen må ny ID gis.

ID	Omradenavn	Naturtype	Verdi
Ny ID	Skånes Vestre	D04 naturbeitemark	A
BN00044800	Busetvollen	D01 slåttemark.	B
Ny ID	Sul	D04 naturbeitemark	B
BN00044773	Rønningsvollen	D01 slåttemark	B
Ny ID	Kjeksvika og Hesthagen	D04 naturbeitemark	A

4.2. Lokalteter kulturlandskapsmodulen

4.2.1. Seterdalen i Buas dalføre

ID: KF 00000006

Kommune: Midtre-Gauldal

Fylke: Sør-Trøndelag

Landskap: Seterlandskap

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: Generelt er artsmangfoldet i seterdalen svært høyt, med et stort antall kalkkrevende arter. De biologiske verdiene er spesielt knytta til områdene som fortsatt beites og holdes åpne omkring setrene. Åpne engområder og beita engbjørkeskog har forekomster av rødlista karplanter, og det er tidligere gjort funn av beitemarkssopp.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Seterdalen i Buas dalføre ligger i Midtre Gauldal kommune i Sør-Trøndelag. Området ligger i nordboreal vegetasjonssone (seterregionen) på 600 – 900 meters høyde. I dalbunnen renner elva Bua. Klimaet kan karakteriseres som relativt svakt oseanisk til svakt kontinentalt. Berggrunnen består av kalkrike og lett forvitrelige bergarter, slik som glimmergneis, glimmerskifer, metasandstein og amfibolitt. Løsmassene består av morenemateriale, forvitringmateriale, breelvavsetninger og torv.

Beskrivelse: Buas dalføre er en karakteristisk og representativ seterdal for denne delen av Trøndelag. Seterdalen er innfallsporten til Forollhogna Nasjonalpark på Gauldalsvidda, og har status som landskapsvernområde og Nasjonalt Utvalgt Kulturlandskap. Utnyttingen av utmarksressursene i fjelldalene har vært allsidig, og la selve grunnlaget for bosetninga i Budalen. En rekke arkeologiske registreringer dokumenterer stor aktivitet knytta til jernutvinning fra myrmalm. Det er også registrert fangstanlegg for elg. I furuskogsområdet (sør for Skarpmoen) er det påvist en rekke tjæremiler og trekull-lagre. I seterdalen er det mange tradisjonelle og godt bevarte setertun med fjøs, kalvhus, masstu, møssmørbu, kokhus og slåttebuer. Beite- og slåttebruk er påvist i hele seterdalen fra 1500-1600-tallet, og det finnes et stort antall høyløer i utmarka. Lengst sør i dalen, i Synnerdalen er det ikke kjent at myrene ble slått i nyere tid. På setervollen ble det også høsta vinterfôr, og i utmarka ble det henta lauv og «måsså». Når seterbruket var på sitt mest omfattende hadde flere av gårdene i Budalen både heimseter nær gården (vår- og høstseter) og sommerseter i seterdalen. Det foregikk en omfattende høsting av vinterfôr fra engsletter og slåttemyrer, og det ble hogd mye ved til bruk på setrene. Utmarksslåtten opphørte i overgangen mellom 1950 og 1960-tallet, og fra tidlig på 1960-tallet ble melka henta og kjørt til meieriet. Seterdalen er fremdeles i bruk til seterdrift med melkeproduksjon. Antall setre har gått ned de siste ti-åra, fra 16 setre i drift med melkeproduksjon i 1994 til ni setre i 2015. Driften ble tatt opp igjen ved to setre siste sesong. Antall beitedyr har holdt seg stabilt, i og med at det nå slippes flere ungdyr knytta til samdrifter i bygda. Biologiske verdier og forekomster av rødlista arter er i all hovedsak knytta til de åpne arealene nær setrene og til den beita engbjørkeskogen. Her finnes det en rekke forekomster av kalkkrevende gras og urter knytta til fjellet. Flere av setervollene er oppdyrka, men mange holdes fremdeles i hevd med tradisjonell slått og har et stort artsmangfold. De grasrike engbjørkeskogene er spesielt verdifulle beitearealer med svært god beiteverdi. Også blåbærbyrkeskogen er viktige beitearealer. I og med at beitedyrene ofte forflytter seg langs veiene

er ofte veikantene også godt nedbeita og artsrike. Til tross for beiting og enkelte restaurerings- og skjøtselstiltak, gror nå seterdalen sakte men sikkert igjen. Lauvtreoppslag og delvis tette kratt av vier og einer gjør landskapet mer uframkommelig for beitedyrene, slik at gamle beitemønstre endres. Beiting alene er heller ikke tilstrekkelig for å holde landskapet åpent på sikt. Det vil derfor være behov for kontinuerlig rydding og tynning av kratt og lauvskog i kombinasjon med fortsatt beiting.

Naturtyper: Store deler av den vest- og sørvestvendte lia kan karakteriseres som kulturmark, naturtypene naturbeitemark (DO4) og slåttemark (DO1). Slåttemarkene er en utvalgt og sterkt trua (EN) naturtype. Videre finnes det arealer klassifisert som beiteskog (DO6) som er nær trua (NT). Det er også registrert slåtte- og beitemyr (DO2) og artsrike veikanter (DO3). Slåttemyrflatene er en sterkt truet (EN) naturtype og slåttemyrkanter er kritisk truet (CR).

Arter: Det er registrert flere rødlista arter i seterdalen, slik som bakkesøte (NT), fjellnøkleblom (NT), høstmariøkkel (VU) og hvitkurle (NT). I tillegg finnes en rekke andre arter knytta til kalkholdig og kulturbetinga mark i fjellet. Som eksempel på slike arter kan nevnes fjellfrøstjerne, jåblom, dvergjamne, gulmjelt, setermjelt, nyresoleie, flekkmure, bjørnbrodd, reinrose, gullmyrklegg, fjelltistel og fjelltimotei.

Verdibegrunnelse: Representativt/typisk landskap. Seterdalen i Buas dalføre har store biologiske og kulturhistoriske verdier og er representativt for fjellbygdene i regionen. Seterdalen har en typisk og særprega bebyggelse. Utnyttelsen av ressursene i utmarka har vært allsidig og med lang kontinuitet. Fortsatt er det et aktivt seterbruk med melkeproduksjon i seterdalen. Storfe og sau på beite bidrar til å opprettholde verdifulle naturtyper med et høyt biologisk mangfold. Fortsatt er det tradisjonell slått på flere artsrike setervoller. Seterdalen er innfallsporten til Forrollhogna Nasjonalpark. Det har blitt gjennomført mange forskings- og utviklingsprosjekter i seterdalen.

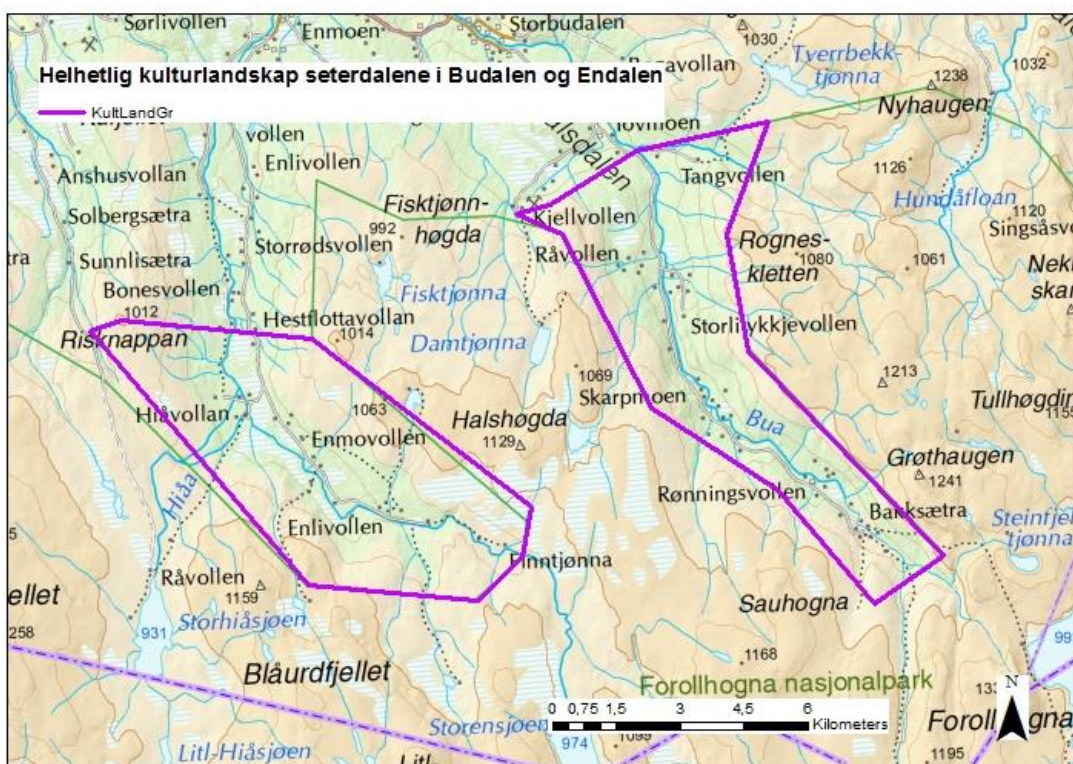
Behov for naturtypekartlegging: Det er et stort behov for kartlegging av naturtyper i seterdalen. Kun to kulturbetinga naturtype-polygoner er per 2015 registrert i Naturbase. Disse to lokalitetene ble re-kartlagt i 2015. Det er nå svært viktig å få kartlagt slåttemarkene og slåttemyrene, som er utvalgt naturtype og som man har svært dårlig oversikt over. Beitebetinga naturtyper bør også kartlegges, slik som den boreale heia som nå gror igjen. Hele dalen har behov for naturtypekartlegging, men de største biologiske verdiene er nært setre som ennå er i drift eller der gjengroinga ikke har kommet for langt. Slik kartlegging er viktig for å kunne få ei god prioritering av tilskuddsmidler knytta til utvalgte kulturlandskap i tida framover.

Hevd: Seterdalen har vært i kontinuerlig bruk med allsidig utnyttelse av utmarksressursene. Utmarksslåtten opphørte på 1950-tallet, men seterbruket holdes fremdeles i hevd med melkeproduksjon. Det beiter både storfe og sau i dalen. Områdene nærmest setrene, og langs veiene holdes best i hevd ved beiting, men det er ei gradvis gjengroing med lauvtre, vier- og einerkratt.

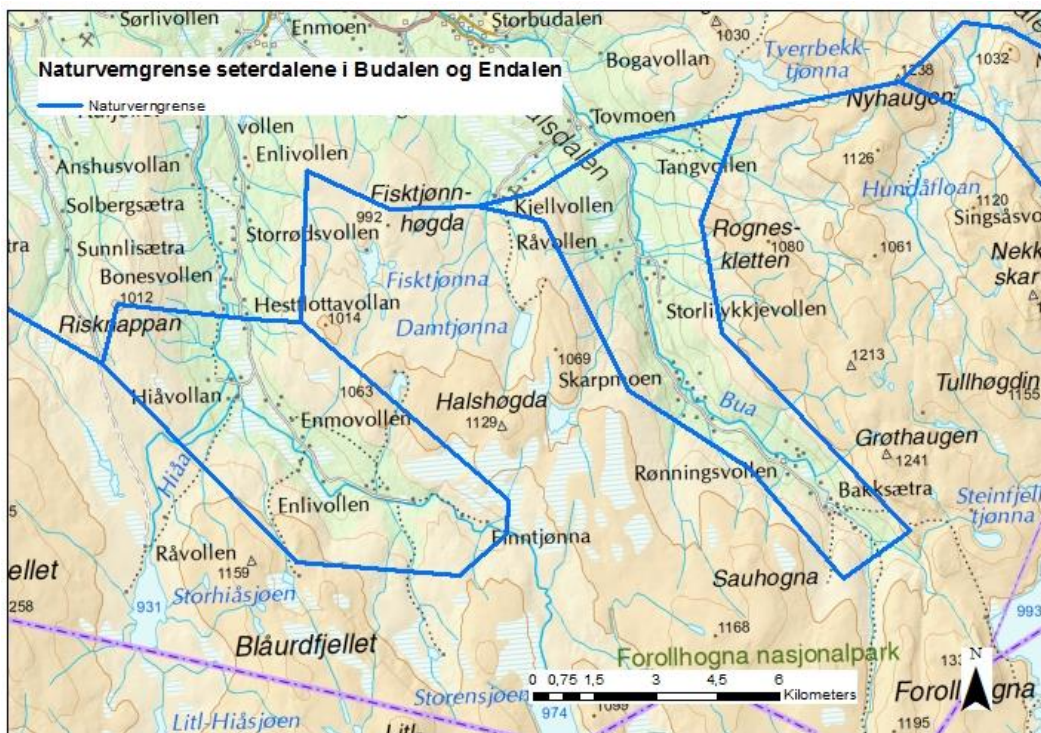
Bruk: Det er fortsatt et aktivt seterbruk i Budalen. I 2015 ble det sluppet 2343 sauer på beite, samt 324 storfe. I tillegg kommer melkekyrne som ble sluppet ved setre med melkeproduksjon.

Merknader: Det er naturlig å håndtere begge seterdalene i Budalen samtidig (Budalen og Endalen), siden begge dalene er «Helhetlige kulturlandskap» og «Nasjonalt utvalgte kulturlandskap». I dette oppdraget var kun seterdalen i Buas dalføre inkludert. De biologiske

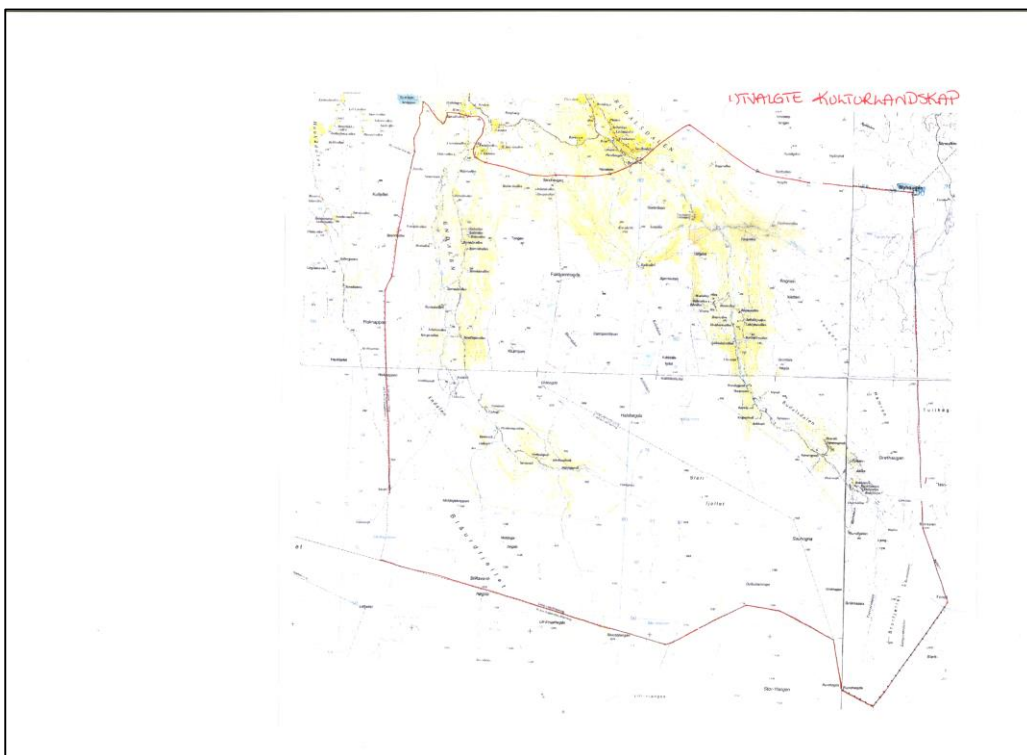
verdiene er store i seterdalene, og spesielt er arealene omkring aktive setre/områder med lite gjengroing verdifulle. Det kreves naturtypekartlegging for nærmere verdisetting av enkeltlokaliteter. Grensa for «Nasjonalt Utvalgte kulturlandskap» omfatter begge seterdalene. Denne følger grensene for Endal og Budal statsallmenninger, og inkluderer det unike området mellom Budalsgårdene og kulturstien ved Storbekkeøya museumsseter. Grensene omrammer da de områdene hvor det er beitedyr i fjellet, som bidrar til å opprettholde det biologiske mangfoldet og som medfører ekstra beitetilskudd. Grensa starter ved bomvei-kassene i begge dalene for å få sammenfallende regler i begge seterdalene uavhengig av vernet.



Figur 1. Avgrensingen av «helhetlige kulturlandskap» i Budalen og Endalen pr. 2015. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 2. Naturverngrensene for Budalen og Endalen. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 3. Grensen for «Nasjonalt Utvalgte kulturlandskap» i Budalen og Endalen. Denne grensa er ikke digitalisert. Kartgrunnlag: Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.



Figur 4. Slåttemark og beitemark i seterdalen i Buas dalføre. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.

4.2.2. Vingelen

ID: KF00000126

Kommune: Tolga

Fylke: Hedmark

Landskap: Fjellgårdslandskap/seterlandskap

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: De biologiske verdiene er i stor grad knytta til naturbeitemarkene i utmarka. Det er registrert noen få slåttemarkar, flere hagemarker og artsrike veikanter. Det er restareal av artsrik naturbeitemark nede i bygda, og det er registrert et stort antall rikmyrer, som tidligere ble slått og beitet.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Vingelen er ei vid og åpen fjellbygd, som ligger opp mot fjellet Kletten (1039 moh.). Gårdsbebyggelsen i Vingelen ligger på 550 til 700 meter over havet. Setergrendene ligger noe høyer, opp mot 850 meter over havet. Berggrunnen i området domineres av fyllitt og glimmerskifer, som gir gode næringsforhold for plantene. Løsmassene består av morenemateriale, men også av breelvavsetninger og elveavsetninger. Vingelen har et typisk kontinentalt klima, med lave vintertemperaturer og forholdsvis varme somre.

Beskrivelse: Kulturlandskapet i Vingelen representerer et helhetlig jordbrukslandskap med en rekke biologiske og kulturhistoriske verdier. Det er registrert fangstanlegg, jernvinneanlegg, kullmiler, tjæremiler og steinbrudd. I tillegg finnes også et gammelt kirkested og gravfelt. Vingelen har mange tradisjonelle og godt bevarte gårdstun og tradisjonell seterbebyggelse. Det finnes også sommerfjøs, høyløer og slåttebuer, samt rydningsrøyser, tradisjonelle små åkerlapper og geiler som vitner om tidligere tiders bruk. Den gamle «Almannavegen» til Trondheim går gjennom bygda og er merka som Pilegrimsled. Landskapet både i bygda og i setergrendene er prega av langvarig og kontinuerlig jordbruksdrift med husdyrhold. Fôrressursene i utmarka har vært av avgjørende betydning for jordbruksdrifta i bygda, og utmarksslåtter og slåttemyrer ble høsta langt til fjells. Det ble også tatt mye lauv til fôr i liene. Utmarksslåtten tok slutt omkring 1920-30 åra. Fortsatt anvendes utmarksressursene til beiting, både for storfe og sau.

Naturtyper: Av kulturbetinga naturtyper registrert i 2011, ble det kartlagt naturbeitemarkar (DO4), slåttemarkar (DO1), artsrike veikanter (DO3) og hagemarker (DO5). Også mange rikmyrer ble registrert men ingen av dem ble klassifiserte som kulturbetinga slåtte/beitemyrer.

Arter: Rødlista karplanter knytta til de kulturbetinga naturtypene er svartkurle (EN), høstmarinøkkel (VU), håndmarinøkkel (NT), småsøte (NT), engbakkesøte (NT) og fjellnøkleblom (NT). Det er også registrert flere rødlista beitemarkssopp knytta til beite- eller slåttemark med lang kontinuitet: narremusserong (EN), lillagra rødspore (VU), praktrødspore (VU), skifervokssopp (NT) og elegant småfingersopp (NT).

Verdibegrunnelse: Representativt/typisk landskap som omfatter både gårds- og seterregionen i Vingelen. Området er representativt for fjellbygdene i Nord-Østerdalen og har en særprega bebyggelse. Det er registrert en rekke kulturminner både i innmark og utmark. De biologiske kvalitetene er hovedsaklig knytta til utmarka og seterområdene. Innmarksarealene utnyttes mer intensivt til fôr dyrking, men artsrike restarealer finnes. Utnyttelsen av ressursene i utmarka har

vært svært allsidig og med lang kontinuitet. Fortsatt er det et aktivt seterbruk med melkeproduksjon. Storfe og sau på beite bidrar til å opprettholde verdifulle naturtyper med et høyt biologisk mangfold.

Behov for naturtypekartlegging: Det ble gjennomført naturtypekartlegging i Tolga kommune i 2011. Naturtyper i kulturlandskapet ble da spesielt vektlagt. Det ble registrert et stort antall rikmyrer, men ingen ble klassifisert til å være kulturbetinga. Derfor bør et utvalg rikmyrer vurderes på ny, med tanke på den tidligere kulturpåvirkningen. De boreale heiene opp mot fjellet er en rødlista naturtype som også bør undersøkes nærmere. Disse områdene er nå i ferd med å gro igjen og er hittil dårlig undersøkt.

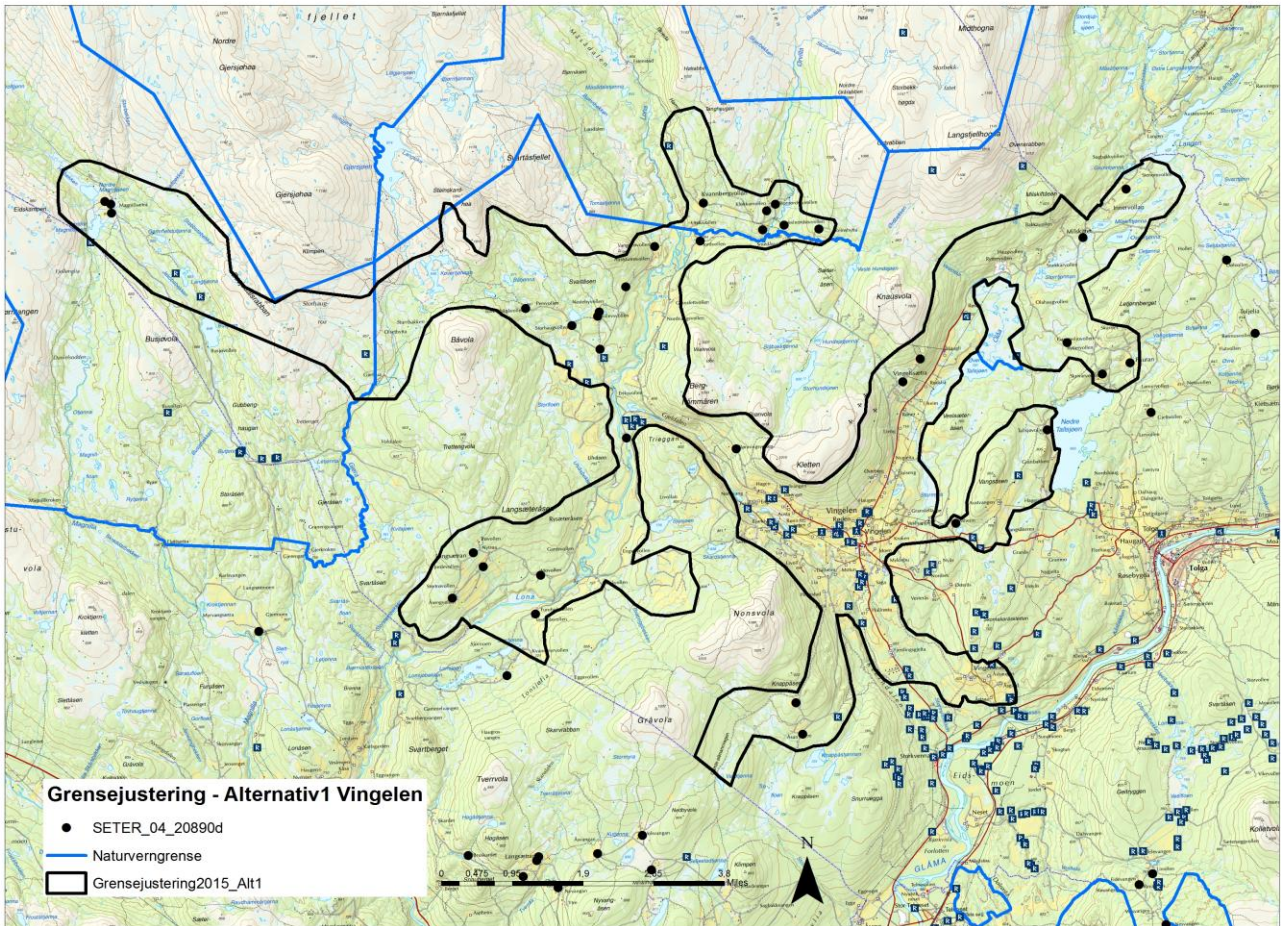
Hevd: Kulturlandskapet gror nå sakte, men sikkert igjen. Dette er spesielt merkbart i sonene opp mot fjellet, der den tidligere utmarks- og beitebruken er redusert eller har opphørt. Også områder der seterbruket har opphørt gror igjen.

Bruk: I hoveddalføret/bygda preges kulturlandskapet i all hovedsak av fulldyrka areal som anvendes til grasproduksjon. De bratteste områdene på innmarka anvendes til beite. Store deler av seterlandskapet holdes fortsatt i god hevd ved hjelp av beiting. Det er fôr dyrking på fulldyrka areal både ved setrene og elles i utmarka. Fremdeles er det også et svært aktivt seterbruk med melkeproduksjon. I 2015 er det 2 fellessetre og 24 enkeltsetre i drift i Vingelen. Anslagsvis går det 800-850 storfe på utmarksbeite. I 2014 ble det sluppet 1779 sauer og 3069 lam. I tillegg beiter det både storfe og sau fra Tynset.

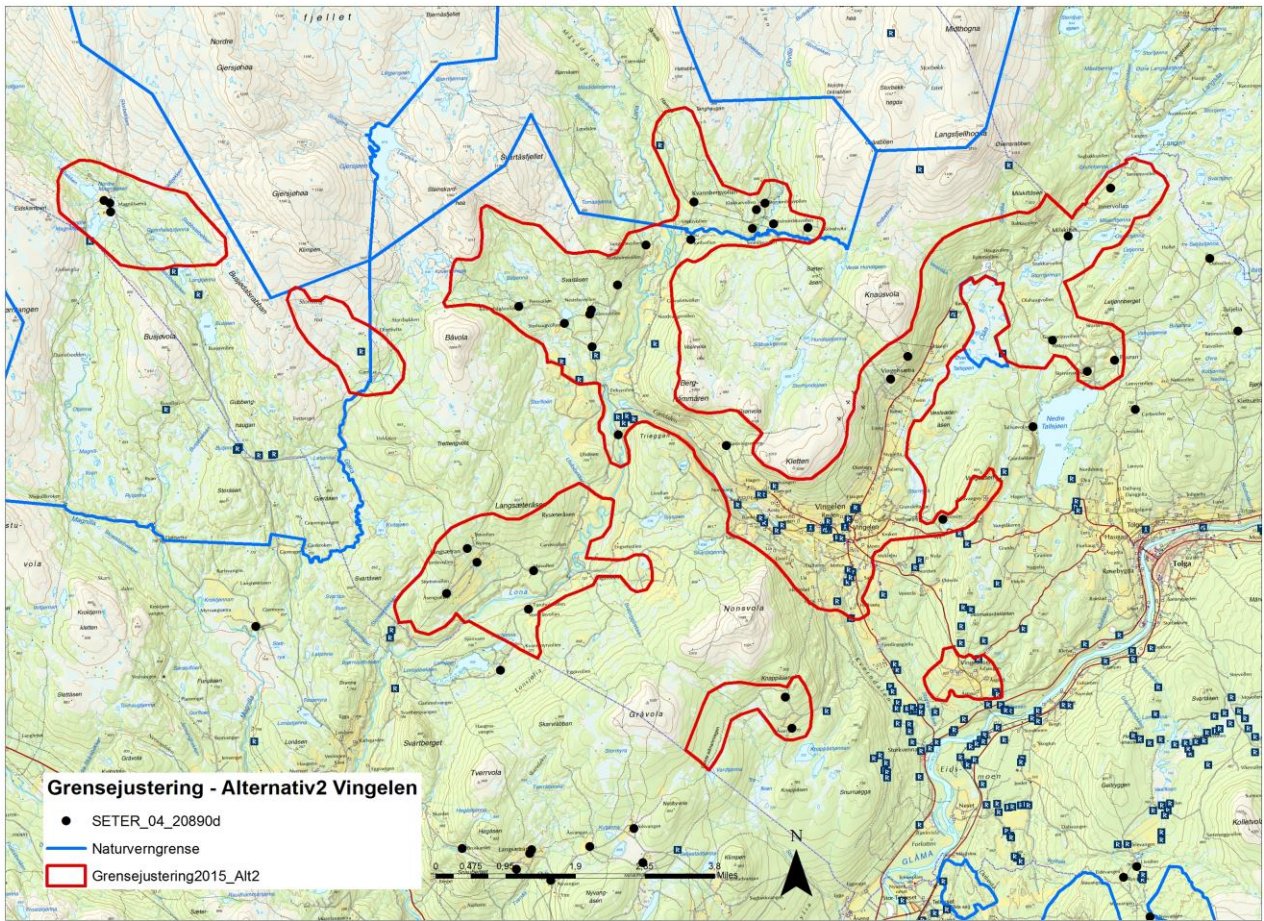
Merknader: Det er gitt forslag til to alternative grenser for «helhetlig kulturlandskap» i Vingelen.

Alternativ 1: Avgrensingen er basert på all informasjon om biologisk mangfold (naturtypekartlegging, feltbefaringer), vegetasjonskartlegging/beiteressurser, aktive setre, kulturminner registrert i Askeladden, info fra kommunen om registrerte høyløer i landskapet, traseen for allmannavegen/Pilegrimsleden og igangsatte restaureringsprosjekter med fokus på beiting. Arealene (de ulike delpolygonene) i hoveddalføret/bygda og setergrendene er dratt sammen til ett sammenhengende polygon, for å framheve det «helhetlige kulturlandskapet» og sammenhengen mellom gårdsregionen og seterregionen.

Alternativ 2: Avgrensingen er basert på naturtyperegistreringer/biologisk mangfold og forekomsten av aktive setre/gårder, samt informasjon innhenta ved feltbefaringen. Det er tatt hensyn til kulturminner registrert i Askeladden og kart over høyløer og buer i utmarka. Alternativ 2 resulterer i flere delpolygoner. Likevel er områdene mellom seterdalene og bygda inkludert for å sikre sammenhengen og helheten i landskapet. I tillegg er det tatt inn nye delområder i vest. Det ene området ved Gjerbua holdes i god hevd ved beiting og har registrerte kulturbetinga naturtyper. Magnillsjøen der det er aktive setre og registrerte naturtyper avgrenses også som eget polygon.



Figur 5. Alternativ 1 til grensejustering for «helhetlig kulturlandskap» i Vingelen. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 6. Alternativ 2 til grensejustering for «helhetlig kulturlandskap» i Vingelen resulterer i flere del-polygoner. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 7. Beite- og slåttmarker i Vingelen. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.

4.2.3. Vangrøftdalen – Kjurrudalen

Id: KF00000129

Kommune: Os i Hedmark

Fylke: Hedmark

Landskap: Seterlandskap

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: Artsmangfoldet er generelt svært høyt med en rekke kalkkrevende arter. Flere rødlista arter både av karplanter og beitemarkssopp er knytta til de kulturbetinga arealene som fremdeles beites og holdes åpne.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Seterdalene Vangrøftdalen og Kjurrudalen, samt områdene ved Setersjøen og Nordervollia ligger i Os kommune i Nord-Østerdalen. Seterdalene er landskapsvernområder og Nasjonalt Utvalgte Kulturlandskap. Seterdalene grenser inn til Forollhogna Nasjonalpark. Berggrunnen er kalkholdig og består blant anna av kvartsglimmerskifer med kalkspat, grønnstein, amfibolitt, grovkornet sandstein og konglomerat. Løsmassene består blant anna av morenemateriale, forvittringsmateriale og breelvavsetninger. Seterdalene hører til nordboreal vegetasjonssone (seterregionen) og har et svakt kontinentalt klima.

Beskrivelse: Seterdalene Vangrøftdalen og Kjurrudalen samt områdene ved Setersjøen og Nordervollia har store kulturhistoriske og biologiske verdier, og er Nasjonalt Utvalgt Kulturlandskap. Området grenser opp til Forollhogna Nasjonalpark. Det er registrert flere arkeologiske kulturminner i form av fangstanlegg og fangstgroper og tradisjonell seterbebyggelse preger seterdalene. Den allsidige utmarksbruken knytta til seterbruket har vært svært omfattende. Når seterbruket var på sitt mest omfattende var det vanlig at gårdene anvendte flere setre. Vår- og høstsetrene lå nærmest gårdene, og sommersetrene lå gjerne både i Vangrøftdalen og Kjurrudalen. Ved å veksle på å slå og beite i seterdalene annethvert år ble det skapt et åpent landskap med et stort mangfold av kulturbetinga naturtyper og arter. I tillegg til beiting og slått ble det også høstet fôrressurser i form av lauving og mosetaking. Utmarksslåtten opphørte på 1940-50 tallet, men ennå anvendes beiteressursene både for storfe og sau. I 2015 er det totalt 31 enkeltsetre (40 enkeltsetre i 2007) og 2 fellessetre i drift. Det slippes omtrent 650 melkekyr, 650 ungdyr og 6000 sau og lam på utmarksbeite. Setervollene er i all hovedsak fulldyrka. Generelt er det et vekslende beitetrykk i seterdalene, med et forholdsvis godt beitetrykk omkring de aktive setrene og langs veikanter. De biologiske verdiene er i stor grad knytta til naturbeitemarker, beitevoller nær setrene, hagemarker (beita engbjørkeskog) og veikanter som fremdeles beites. De fleste beitevollene er gjødsla og har mindre biologisk verdi, men restarealer kan fremdeles ha innslag av kulturbetinga arter. Det finnes også artsrike slåttemarkar, blant anna med den rødlista orkideen svartkurle (EN). Flere av slåttemarkene holdes ikke i hevd med slått, og trues av gjengroing. Det finnes store arealer med engbjørkeskog som beites (hagemarkskog). Disse områdene har svært god beiteverdi. Også blåbærskogen og grasmyrene (bakkemyrer) representerer gode beiter. Generelt gror nå seterlandskapet sakte, men sikkert igjen. Tett busksjikt av einer har blitt et stort problem i mange områder, og gjør beiten etter hvert uframkommelige for beitedyra.

Naturtyper: Det ble gjennomført naturtypekartlegging i kommunen i 2011, der det ble satt spesiell fokus på kulturlandskapet. Det ble da registrert mange naturbeitemarker (DO4) og en del slåttemark (DO1). Slåttemarkene er en utvalgt og sterkt trua (EN) naturtype. Videre ble det kartlagt hagemark (DO5) og artsrike veikanter (DO3). Det finnes også forekomster av beiteskog (DO6), som er en nær trua naturtype (NT). Svært mange rikmyrer ble kartlagt, men kun ei av disse ble klassifisert som slåtte- og beitemyr (DO2). Slåttemyrflatene er en sterkt truet (EN) naturtype og slåttemyrkanter er kritisk truet (CR).

Arter: I seterdalene er det registrert flere rødlista karplanter. Svartkurle er en sterkt trua art (EN) som finnes i noen få slåttemarker. Videre er det registrert handmarinøkkel (NT), småsøte (NT), engbakkesøte (NT) og fjellnøkleblom (NT). Det er også registrert et relativt høyt antall beitemarksopper, blant anna rosa køllesopp (VU), vridd køllesopp (VU), fiolett greinkøllesopp (VU), lillagrå rødspore (VU) og lillabrun rødspore (VU).

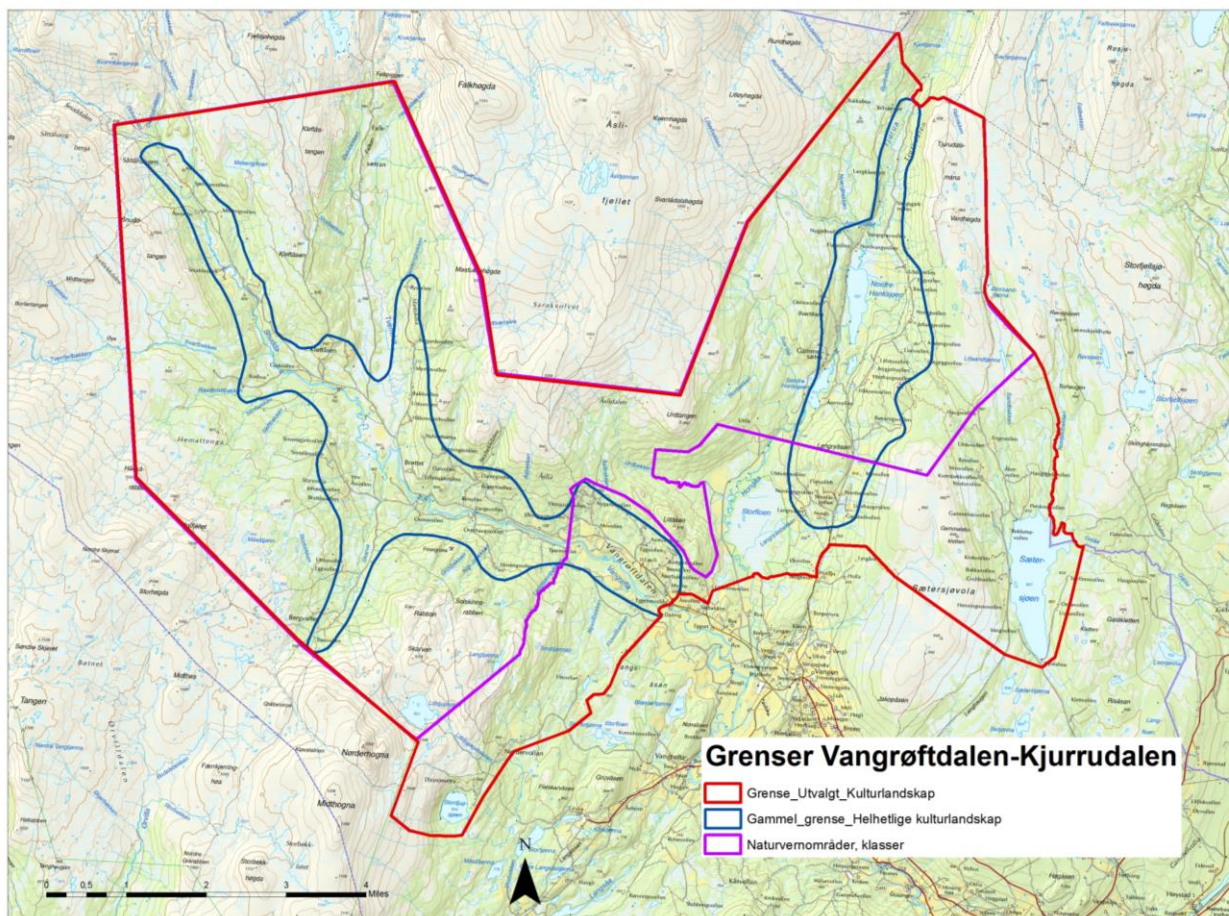
Verdibegrunnelse: Representativt/typisk landskap. Vangrøftdalen, Kjurrudalen, Setersjøen og Nordervollia har store biologiske og kulturhistoriske verdier og er representative for fjellbygdene i Nord-Østerdalen. Seterområdene har særprega bebyggelse. Utnyttelsen av ressursene i utmarka har vært svært allsidig og med lang kontinuitet. Fortsatt er det et aktivt seterbruk med melkeproduksjon. Storfe og sau på beite bidrar til å opprettholde verdifulle naturtyper med et høyt biologisk mangfold.

Behov for naturtypekartlegging: Det ble gjennomført naturtypekartlegging i Os kommune i 2011. Kartlegginga hadde spesiell fokus på kartlegging av naturtyper i kulturlandskapet. Det er registrert mange rikmyrer i seterdalene, men kun ei av disse klassifiseres som slåtte- og beitemyr. Med tanke på den omfattende utmarksslåtten som har foregått, bør et utvalg rikmyrer i seterdalene vurderes på nytt med tanke på kulturpåvirkninga. Den boreale heia opp mot fjellet burde også kartlegges, siden dette er en kulturbetinga naturtype som gror igjen.

Hevd: Seterdalene har vært i kontinuerlig bruk med allsidig utnytting av utmarksressursene. Seterbruket holdes fremdeles i hevd med melkeproduksjon, og utmarksbeitene utnyttes til beite for storfe og sau. De nærmeste arealene omkring setrene holdes til dels i godt hevd, men likevel er det ei gradvis gjengroing i seterdalene. Tette einerkratt, vier- og lauvtreoppslag preger landskapet mange steder.

Bruk: Det er fremdeles et svært aktivt seterbruk med melkeproduksjon både i Vangrøftdalen, Kjurrudalen, Setersjøen og Nordvollia. Totalt er 31 enkeltsetre og 2 fellessetre i drift i 2015. Det slippes omtrent 650 melkekyr, 650 ungdyr og 6000 sau og lam på utmarksbeite. Setervollene er i all hovedsak fulldyrka.

Merknader: I henhold til informasjon fra Miljødirektoratet i november 2015, skal grensen for Nasjonalt Utvalgte kulturlandskap gjelde, hvis det ikke er altfor store forskjeller mellom grensene for helhetlig kulturlandskap og Nasjonalt Utvalgte kulturlandskap. Grensa for helhetlige kulturlandskap bør derfor tas bort i Vangrøftdalen - Kjurrudalen. I og med at grensen for Nasjonalt utvalgte kulturlandskap er «romsligere» enn den for helhetlige kulturlandskap, vil dette løse utfordringene med at hele setergreider falt utenfor og at mange arealer ble kutta. Det er ønske fra kommunen om å kunne endre navnet for området i og med at Setersjøen og Nordervollia nå også er inkludert. Navnet «Vangrøftdalen – Kjurrudalen» blir da ikke dekkende for hele området. Det er videre ønskelig å utvide arealet for Nasjonalt Utvalgt Kulturlandskap noe, slik at alle aktive setre inkluderes.



Figur 8. Grense for Nasjonalt utvalgte kulturlandskap (rød), gammel grense for helhetlige kulturlandskap (blå) og naturvernområde (lilla) i Vangrøftdalen – Kjurrudalen. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 9. Seterlandskap i Vangrøftdalen – Kjurrudalen. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.

4.2.4. Skånes

ID: KF00000019

Kommune: Levanger

Fylke: Nord-Trøndelag

Landskap: Storgårdslandskap

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: Skånes Vestre har vært registrert som den eneste lokaliteten for knollmjødurt (*Filipendula vulgaris*) nord for kjerneområdene på Østlandet. Knollmjødurt er klassifisert som en nær truet art og er trolig tapt i mange av randområdene. Lokaliteten har innslag av flere kalkkrevende arter knytta til grunt jorddekke og berg. Det er også innslag av varmekjære kulturbetinga arter. Knollmjødurt ble ikke gjenfunnet i 2015 da området var godt nedbeita, men kan likevel forekomme som knoller og svært små rosetter.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Skånes ligger ved Trondheimsfjorden, nordøst for Levanger sentrum. Berggrunnen består i all hovedsak av grønnstein og grønnskifer. Løsmassene består av marine avsetninger (leire) og noe morenemateriale. I og med at Skånes ligger innenfor den sørboreale vegetasjonssonen, finnes det innslag av flere varmekrevende arter.

Beskrivelse: Kulturlandskapet på Skånes er et karakteristisk åpent jordbrukslandskap ved Trondheimsfjorden. Landskapet er representativt for denne delen av Trøndelag, og består av store og tradisjonelle gårdstun, vide kornåkre, alleer, beitebakker, skogslunder og strandsoner. Mot øst grenser områder mot et stort våtmarkssystem (Rinnleiret naturreservat). Det er registrert en rekke kulturminner på Skånes. Flere gravhauger og gravrøyser er registrert til jernalder og bronsealder. På Skånes Vestre er den eldste delen av våningshuset fra 1840-årene og et stabbur er fra 1850. Det er også en gammel kruttkjeller i driftsbygningen. I tillegg finnes det rester etter en gammel skanse som ble bygd på 1600-tallet, og rester etter ei vindmølle fra 1847.

Naturtyper: Ved Skånes Vestre er det registrert ei artsrik naturbeitemark (DO4), med innslag av varmekrevende og kalkkrevende arter. I henhold til NiN 2.0, kan arealene delvis føres til naturtypen «Sterkt kalkrik tørreng med klart hevdpreg» (T32-C-18), og til «Svakt kalkrik eng med klart hevdpreg» (T32-C-20). De mer næringsrike partiene kan føres til «Svakt kalkrik tørreng med klart hevdpreg med svakt preg av gjødsling» (T32-C-16).

Arter: Knollmjødurt ble ikke gjenfunnet ved Skånes Vestre i September 2015, men kan likevel bestå som små rosetter eller som knoller i jorda. I beitehagen ble det registrert en rekke kulturbetinga og kalkkrevende arter, slik som bitterbergknapp, blåklokke, gjeldkarve, gulmaure, harerug, hvitmaure, karve, legeveronika, nyresoleie og vill-lin.

Verdibegrunnelse: Særprega landskap med alleer og eldre gårdstun. I kulturlandskapet på Skånes er det registrert en rekke kulturminner. En liten beitehage er kjent som eneste lokalitet for knollmjødurt nord for Mjøsa. Landskapet holdes i hevd ved aktiv og intensiv jordbruksdrift, i all

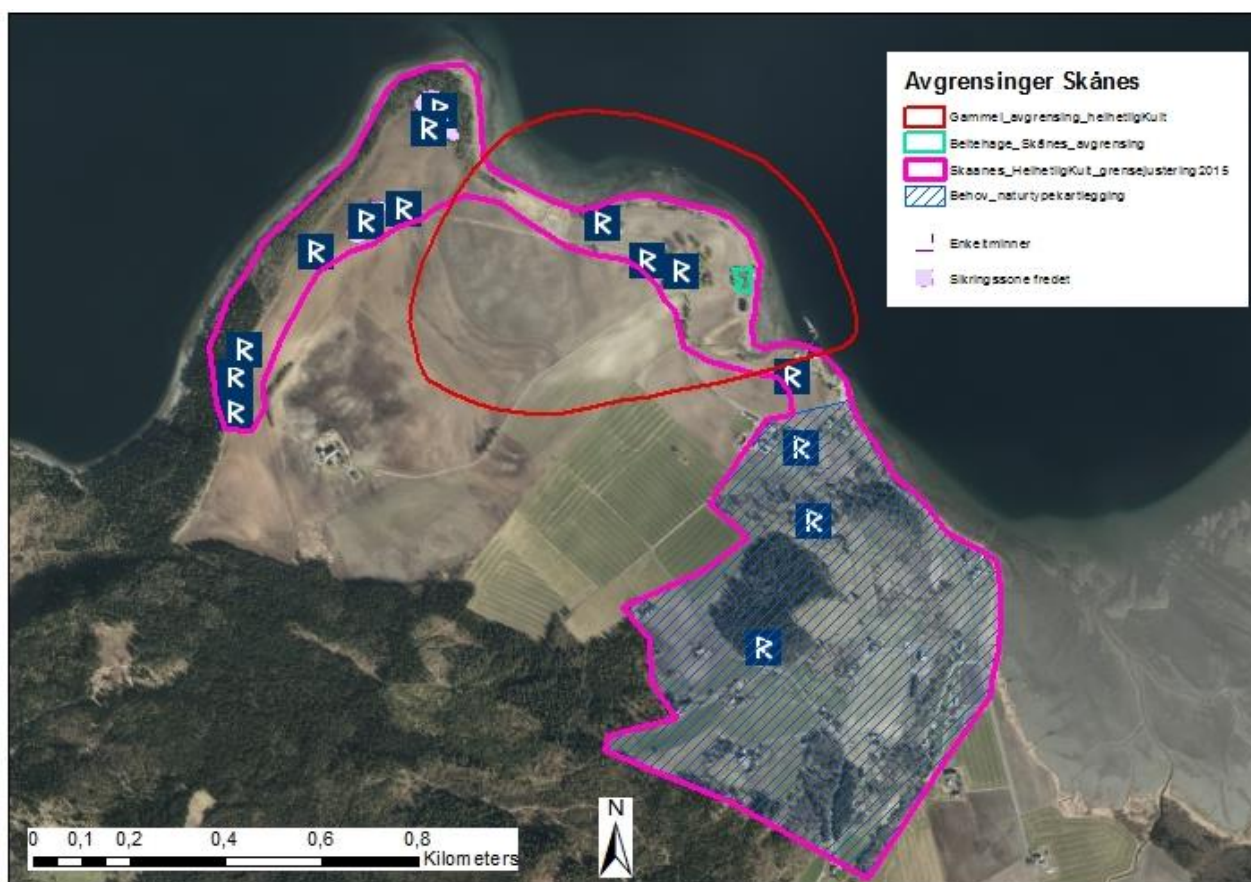
hovedsak korndyrking. Nærmere vurdering av kulturminnene og naturbeiter må til for å komme fram til ei endelig avgrensning.

Behov for naturtypekartlegging: Restareal av kulturmark ved gårdstunet, den gamle mølla og gravhaugene på Skånes Vestre bør kartlegges nærmere. Beitemarker sørøst i forslaget til ny avgrensning bør også naturtype-kartlegges. Strandsonen med mange kulturminner må vurderes nærmere.

Hevd: Tidligere allsidig jordbruksdrift med en kombinasjon av husdyrhold og korndyrking. Utviklinga har gått mot mer ensidig dyrking av korn.

Bruk: Kulturlandskapet på Skånes anvendes til jordbruksdrift med hovedvekt på korndyrking. Noe areal anvendes til beite.

Merknader: Naturtypelokaliteten (beitehagen) på Skånes (lokalitet for knollmjødurt) anbefales overført til naturtypemodulen. Samtidig bør lokaliteten inngå i avgrensingen av et større helhetlig kulturlandskap. Avgrensingen for helhetlig kulturlandskap bør omfatte registrerte kulturminner, såsant tilstanden til disse tilsier det. Beitearealene mot øst bør kartlegges nærmere. Grensa for helhetlig kulturlandskap justeres endelig etter ei helhetlig vurdering av biologisk mangfold verdier og kulturminner.



Figur 10. Figuren viser gammel avgrensning for helhetlig kulturlandskap (rød), beitehage (grønn), forslag til ny avgrensning for helhetlig kulturlandskap (lilla) og behov for naturtypekartlegging (skravert). Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 11. Et særprega storgårdslandskap med alleer og eldre gårdstun på Skånes, Levanger kommune. Foto: Bolette Bele. NIBIO 2015.

4.2.5. Sul

ID: KF 00000022

Kommune: Verdal

Fylke: Nord-Trøndelag

Landskap: Småbruksgrend

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: Det er registrert ei forholdsvis artsrik naturbeitemark (D04), med noe variasjon mellom tørre og fuktigere utforminger. Området er i god hevd og beites med storfe.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Bygda Sul ligger i Verdal, på 240 – 400 meters høyde over havet. Berggrunnen er overdekket, og løsmassene består i all hovedsak av forvitningsmateriale, men også av bre-elv avsetninger og elve- og bekkeavsetninger.

Beskrivelse: Kulturlandskapet i Sul er et helhetlig kulturlandskap, men har først og fremst store kulturminneverdier. Det er tradisjonelle gårdstun med eldre bygninger. Det finnes også ei større naturbeitemark med karakteristiske plantearter knytta til områder som holdes i hevd ved beiting. Det er registrert en rekke kulturminner blant anna St. Olavskilden som ligger i tilknytning til Pilegrimsleden. Andre kulturminner registrert i området er gravfelt og gravminner. Kulturminnene er datert til bronsealder, jernalder, middelalder og førreformatorisk tid. Forekomstene av kulturminner må være avgjørende for den endelige grensesettingen.

Naturtyper: Det er registrert ei forholdsvis artsrik naturbeitemark (D04). Etter NiN 2.0, kan lokaliteten hovedsakelig føres til naturtypen «Intermediær eng med klart hevdpreg» (T32-C-4). Enkelte partier kan også føres til «Intermediær eng med svakt preg av gjødsling» (T32-C-6).

Arter: En rekke kulturbetinga arter er registrert i ei naturbeitemark (D04). Området domineres av grasarter som engkvein, sølvbunke og rødsvingel. Andre kulturbetinga arter er prestekrage, tepperot, engfrytle, karve og følblom.

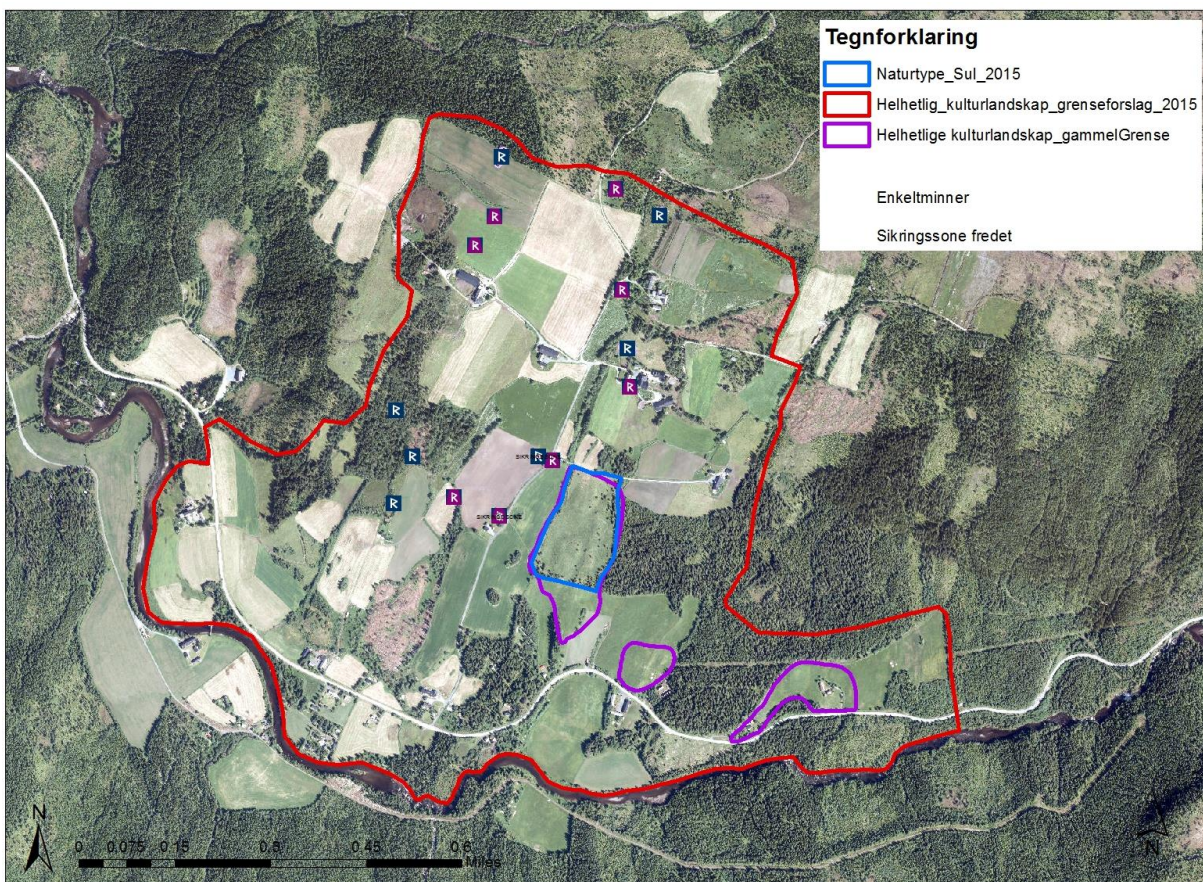
Verdibegrunnelse: Særprega landskap, med en høy konsentrasjon av registrerte kulturminner. Det er også kartlagt en naturbeite-lokalitet med flere typiske kulturbetinga arter. Landskapet holdes i hevd ved aktiv jordbruksdrift, og de fleste arealer er oppdyrka. Nærmere vurdering av kulturminnene må til for å fastsette den endelige grensen for et "helhetlig" kulturlandskap.

Behov for naturtypekartlegging: Det bør vurderes å kartlegge mindre restarealer av kulturmark hvis arealet for «helhetlig kulturlandskap» blir utvida. Også en mindre, men artsrik bakke som grenser inntil naturbeitemarka (naturalisert etter pløying og innsåing) bør kartlegges.

Hevd: Tidligere allsidig jordbruksdrift med fokus på husdyrhold.

Bruk: Kulturlandskapet holdes i hevd med aktiv jordbruksdrift, med hovedvekt på husdyrhold og grasproduksjon. Mesteparten av arealet er fulldyrka. Det beites med storfe og sau.

Merknader: Den tidligere avgrensinga av helhetlige kulturlandskap omfatta kun naturtyper, selv om kulturminner også ble omtalt i beskrivelsen. Kulturminnene er knytta til naboarealer. Kun ei naturbeitemark blir stående igjen som naturtypelokalitet, og da med et mindre areal enn det som var avgrensa tidligere. De øvrige områdene har blitt grøfta og oppdyrka til eng. Det er foreslått avgrensing av et større helhetlig kulturlandskap som omfatter både kulturminner og naturbeitemarka.



Figur 12. Kart som viser hvilke tre områder som tidligere var avgrenset som «helhetlig kulturlandskap» i Sul (lilla). Forslag til ny avgrensing av «helhetlig kulturlandskap» (rød) og forslag til avgrensing av naturtype er gitt (blå). Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 13. Kulturlandskap i Sul med tradisjonelle gårdstun med eldre bygninger. Foto: Bolette Bele 2015.

4.2.6. Abelvær (Kjeksvika - Hesthagen)

ID: KF 00000024

Kommune: Nærøy

Fylke: Nord-Trøndelag

Landskap: Fiskevær

Nøyaktighetsklasse: God (50-100 meter)

Biologisk mangfoldinteresse: De kalkholdige engområdene i Kjeksvika- Hesthagen er svært artsrike, med et stort antall kalkkrevende arter. Engområdene danner overganger mot kystlynghei, og danner rikheier som er en svært sjelden utforming i Midt-Norge (Nilsen 1998). Det er ulike utforminger av kystlynghei i området, både tørre og fuktige, fattige og rike.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Det helhetlige kystlandskapet ligger ved Abelvær i Nærøy. Berggrunnen består av diorittisk, tonalittisk og amfibolittisk gneis, og stedvis med trondhemittiske årer. Stedvis er det også migmatittgneis, uinndelt granittisk til granodiorittisk sammensetning. I Kjeksvika er det skjellsandforekomster. Løsmassene i området består av marine strandavsetninger i kombinasjon med bart fjell.

Beskrivelse: I det særprega kystlandskapet ved Abelvær er det registrert flere kulturminner. Dette omfatter gravminner, gravrøyser og fangstlokaliteter. I tillegg er det registrert gammel bosetning ved Ramstad. Det helhetlige og kystnære kulturlandskapet nær Abelvær omfatter flere lokaliteter med karakteristiske og representative kystlyngheier (D07). Disse ble kartlagt og avgrenset i 2013 (Johansen m.fl. 2013). Kystlynghei er en utvalgt og sterkt truet naturtype (EN). Ved Kjeksvika er det registrert både tørre og fuktige utforminger av kystlynghei som er vurdert til svært viktig (A-verdi). Dette området er per 2015 under gjengroing på grunn av for lavt beitetrykk. På Brennholmen er det kalkfattig kystfukthei (viktig, B) i mosaikk med myrdrag, men området er ikke i bruk. Krokøya har kalkfattig kystlynghei (svært viktig, A) og holdes i god hevd ved brenning og beiting. I de kalkholdige engområdene i Kjeksvika – Hesthagen (klassifisert til naturbeitemark D04) er det forekomster av en rekke kalkkrevende karplanter. Flueblomst og bakkesøte er nær trua (NT) i henhold til rødliste for arter. En av Ramstad-gårdene er i drift med melkeproduksjon, og anvender både kystlyngheia og engområdene ved Kjeksvika-Hesthagen til utmarksbeite. Sau fra Val videregående skole beiter i Kjeksvika.

Naturtyper: Det er registrert både fuktige og tørre kystlyngheier (U06), delvis rike og delvis fattige. Kalkholdige engområder i Kjeksvika-Hesthagen er klassifisert til rike utforminger av naturbeitemark (D04).

Arter: Det er forekomster av flueblom og bakkesøte, som begge står som nær trua (NT) på den norske rødlista. Andre karakteristiske arter på kalkholdig grunn er blåstarr, dunhavre, gulmaure, hårstarr, rødflangre, rødsildre, storveblad, vill-lin, vill-løk og bleiksøte. I tillegg finnes en rekke mer vanlige kulturmarksarter som fuglevikke, gjerdevikke, blåknapp, tveskjeggveronika, gjeldkarve, følblom, småengkall, rødkløver, hvitkløver, tepperot og hvitmaure. Kystlyngheiene preges av røsslyng. Ellers inngår lys reinlav, grå reinlav, mjølbær, krekling, blokkebær, rypebær, rødsvingel,

engfrytle, bitter bergknapp, tiriltunge. I de rike heiene i overgangen fra engområdene vokser også flueblom.

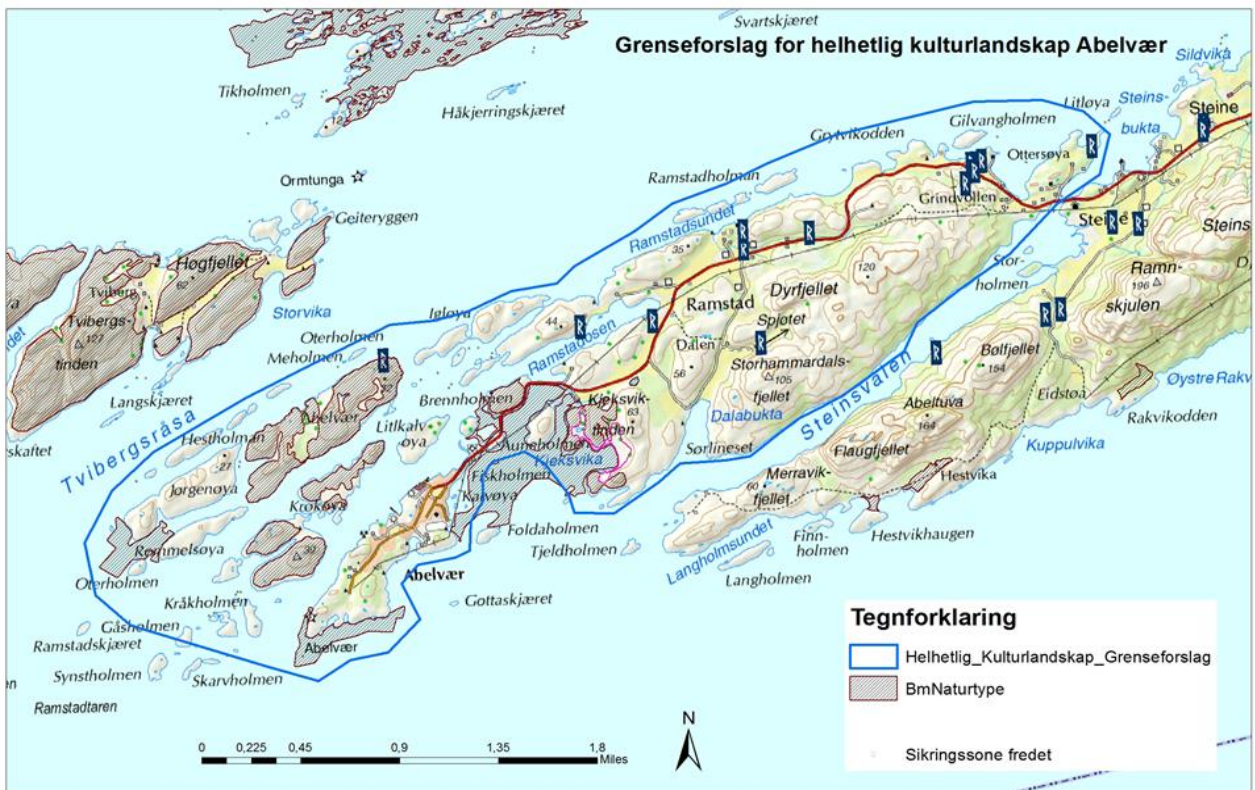
Verdibegrunnelse: Mangfold-landskap med stor artsrikdom og variasjon. Det er unike biologiske verdier knytta til de rike eng- og hei-områdene i Kjeksvika. Slike utforminger er meget sjeldne i Midt-Norge. Området består av holmer og øyer med ulike typer kystlynghei. Det er registrert en rekke kulturminner og gammel bosetning som vitner om lang kontinuitet i jordbruksaktiviteten.

Behov for naturtypekartlegging: Kystlyngheiene i området ble kartlagt i 2013, og kartleggingen av engområdene i Kjeksvika-Hesthagen ble revidert i 2015. Det kan være aktuelt med kartlegging av mindre forekomster av strandeng, artsrike veikanter og restarealer av artsrike naturtyper i området.

Hevd: Det er fremdeles aktiv jordbruksdrift med husdyrhold.

Bruk: I kystlyngheiene beites det med sau og storfe. Enkelte arealer er også brent. I Kjesvika-Hesthagen er det gjennomført ulike restaureringstiltak som rydding og brenning, og områdene beites med storfe og sau.

Merknader: Det var ingen registrerte kulturminner innenfor den tidligere avgrensinga. For å inkludere både biologiske verdier og kulturminner i et «helhetlig kulturlandskap», foreslås det å avgrense et større område ved Abelvær, slik som vedlagte kart viser. I et slik område vil både kulturminner, biologiske verdier knyttet til Kjeksvika og Hesthagen og kystlyngheiområder inkluderes. Det må nærmere kulturminne-undersøkelser til for å komme fram til ei endelig avgrensing og for å beskrive et slik helhetlig kulturlandskap.



Figur 14. Grenseforslag for et helhetlig kulturlandskap på Abelvær. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 15. Kjeksvika, sett fra sør mot nord. Foto: Bolette Bele 2015.

4.3 Lokalteter naturtypemodulen

I henhold til oppdraget så skulle registrerte naturtyper eldre enn 10 år re-kartlegges og evt. revurderes m.h.t. verdisettingen. Det skulle også gis forslag til områder som tidligere var kartlagte som «helhetlige kulturlandskap», men som heller hører til under naturtypemodulen. Beitehagen på Skånes, naturbeitemarka i Sul og engområdene i Kjeksvika-Hesthagen foreslås beskrevet i naturtypemodulen.

4.3.1 Skånes Vestre, naturtypebeskrivelse

ID: NY

Områdenavn: Skånes Vestre

Kommune: Levanger

Fylke: Nord-Trøndelag

Naturtype: D04 naturbeitemark

Verdi: A

Registreringsdato: 09.09.2015

Stedkvalitet: < 20 meter

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne, NIBIO. Den er basert på befaring 9. september 2015, samt på informasjon fra tidligere registreringer og skjøtselsplan utarbeida for området i 2004. Ytterligere informasjon er gitt fra bruker.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Skånestangen ligger ved Trondheimsfjorden, nordøst for Levanger sentrum. Lokaliteten består av en liten beitehage ned mot sjøen, 2-10 meter over havet. Arealet er på omtrent 1,3 dekar. Berggrunnen består i all hovedsak av grønnstein og grønskifer. Løsmassene består av marine avsetninger (leire) og noe morenemateriale. I og med at Skånes ligger innenfor den sørboreale vegetasjonssonen, finnes det innslag av flere varmekrevende arter.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Lokaliteten på Skånes er ei artsrik naturbeitemark (D04). Etter NiN 2.0, kan lokaliteten føres til grunntypene sterkt kalkrik tørreng med klart hevdpreg (T32-C-18), og til svakt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-20). De mer næringsrike partiene kan føres til svakt kalkrik tørreng med klart hevdpreg og med svakt preg av gjødsling (T32-C-16).

Artsmangfold: Skånes har vært registrert som den eneste lokaliteten for knollmjødurt (*Filipendula vulgaris*) nord for kjerneområdene på Østlandet. Knollmjødurt er klassifisert som en nær truet art (NT) og er trolig tapt i mange av randområdene. Siden den ikke ble gjenfunnet på Skånes i 2015, er det usikkert om arten har forsvunnet. Lokaliteten har innslag av flere kalkkrevende og varmekjære arter. Knollmjødurt kan likevel bestå som svært små rosetter eller som knoller i jorda. Vanlige grasarter er engkvein, gulaks, rødsvingel, engrapp og sølvbunke. Enghavre ble ikke registrert i selve lokaliteten, men vokser like utenfor. Videre ble det registrert

bitterbergknapp, blåklokke, gjeldkarve, gulmaure, harerug, hvitmaure, karve, legeveronika, nyresoleie og vill-lin. I busksjiktet finnes innslag av einer, og i tresjiktet ble det registrert hegg, hengebjørk, rogn og alm. Det ble ikke registrert fullstendig artsliste for lokaliteten ved befaringen i 2015.

Bruk, tilstand og påvirkning: Lokaliteten er en liten beitehage (1,3 dekar) ved Skånes Vestre i Levanger. Området ligger ned mot sjøen, og er kjent som lokalitet for knollmjødurt (*Filipendula vulgaris*). Lokaliteten ble anvendt som beiteområde for kalver fram til 1969, da beitingen opphørte. Området var under gjengroing utover 1990-åra, og det ble igangsatt beiting med sau fra 1998. I 2002-2003 ble lokaliteten redusert, delvis som følge av husbygging. Det ble utarbeida en skjøtselsplan for lokaliteten i 2004 (Arnesen 2004), og området har blitt holdt i hevd slik skjøtselsplanen anbefaler. Til tross for dette ble ikke knollmjødurt gjenfunnet i 2015. Arealet var da godt nedbeita, og knollmjødurt kan fremdeles finnes som svært små rosetter eller som knoller i jorda. I skjøtselsplanen antydes det også at man er usikker på om sauene vil beite direkte på knollmjødurt på samme måte som de beiter vanlig mjødurt.

Fremmede arter: Ingen registrert

Skjøtsel og hensyn: For å undersøke nærmere om knollmjødurt fremdeles finnes i beitemarka, bør man forsøke med seint beiteslipp, eventuelt en pause i beitingen en sesong eller to. Det vil da likevel være nødvendig å holde oppslag av bringebær, hundekjeks og lauvkratt nede ved hjelp av mekaniske tiltak.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten er en del av et helhetlig storgårdslandskap på Skånes. Den representerer et lite, men artsrikt areal i et landskap som ellers er prega av korndyrking.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får verdi A (svært viktig). I henhold til vurderingskriterier for naturbeitemark i fakta-ark for kulturmark (Miljødirektoratet 2015), gis lokaliteten følgende vektning av egenskaper: middels vekt for arealstørrelse (1-2 da), høy vekt for artsmangfold (minst 30 kjennetegnende arter), lav vekt for rødlistearter (NT/DD: 1-2), høy vekt for tilstand, høy vekt for påvirkning.

Merknad: Det foreslås at det opprettes en naturtypelokalitet for området, og at denne inngår i et større helhetlig kulturlandskap (se beskrivelse for KFO0000019).



Figur 16. Naturtype-avgrensning av beitehage på Skånes (grønn grense). Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 17. Beitehagen på Skånes er godt nedbeita tidlig i september 2015. Foto: Bolette Bele 2015.

4.3.2 Busetvollen, naturtypebeskrivelse

ID: BN00044800

Områdenavn: Busetvollen

Kommune: Midtre Gauldal

Fylke: Sør-Trøndelag

Naturtype: DO1 slåttemark.

Verdi: B

Registreringsdato: 02.09.2015

Stedkvalitet: <20 meter

Utvalgt naturtype: Ja

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne, NIBIO. Den er basert på befarig 3. september 2015, samt på informasjon fra tidligere registreringer.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten består av fem setervoller, Busetvollene. Disse ligger på 750 meters høyde i Synnerdalen i Buas dalføre. Berggrunnen her er kalkholdig og består av glimmergneis, glimmerskifer, metasandstein og amfibolitt. Løsmassene består av morenemateriale. Klimaet i Synnerdalen er svakt oseanisk med en gjennomsnittlig årlig nedbør på 760 mm. Lokaliteten ligger innenfor Budalen landskapsvernområde. Seterdalen i Buas dalføre er også Nasjonalt Utvalgt Kulturlandskap.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Setervollene klassifiseres som slåttemark (DO1). Deler av lokaliteten har innslag av kalkkrevende arter, og kan i henhold til NiN 2.0 føres til grunntypen sterkt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-8). Bakkesøte er en vanlig art i slike slåttemark. Videre kan de sølvbunke-dominerte partiene føres til intermediær eng med klart hevdpreg (T32-C-4).

Artsmangfold: Lokaliteten er svært artsrik med en rekke kulturbetinga arter. Flere arter indikerer kalkholdig berggrunn, slik som bakkesøte (NT), dvergjamne, jåblom, fjelltimotei, marinøkkel og nyresoleie. I tillegg finnes arter som legeberonika, ryllik, setergråurt, småengkall, følblom, skogstorkenebb, engkvein, bleikstarr, grasstjerneblom, rødsvingel, hvitmaure, smyle, sølvbunke, myrfiol, blåkoll, nyresoleie, aurikkelsveve, kvitbladtistel, kvitkløver, tyrihjel, harerug, gullris, prestekrage, vanlig arve, engsoleie, einer, bjørk, øyentrøst, stornesle, høymole. I 1995 ble det også registrert en beitemarkssopp (lutvokssopp, NT), men det oppgis ikke hvor den ble funnet.

Bruk, tilstand og påvirkning: Setervollene har blitt slått og høsta til vinterfôr i lang tid. Så lenge det var drift med melkekyr på setrene var det vanlig å gjødsle setervollene med husdyrgjødsel. De fleste arealene slås fremdeles. Vollen nærmest elva beites med storfe.

Fremmede arter: Ingen registrert

Skjøtsel og hensyn: For å opprettholde lokalitetene som slåttemark med en jevn struktur og jevn fordeling av plantene er det viktig at de fortsatt slås.

Del av helhetlig landskap: Busetvollene inngår i et helhetlig kulturlandskap i seterdalen i Buas dalføre. De inngår i et landskap med et stort mangfold av kulturbetinga naturtyper og tradisjonell seterbebyggelse.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får foreløpig verdi B, men bør vurderes på nytt før slått. I henhold til vurderingskriterier for slåttemark i fakta-ark for kulturmark (Miljødirektoratet 2015), gis lokaliteten følgende vektning av egenskaper: høy vekt for arealstørrelse (over 1 daa), middels for typevariasjon (2 grunntyper i NiN), middels vekt for rødlistarter (2-3 NT/DD), høy vekt for antall tyngdepunktarter (30 arter eller flere). Høy (til middels) vekt for tilstand (litt variasjon siden noe areal beites), høy (til middels) vekt for påvirkning (slått, noe areal beites), høy vekt for landskapsøkologi (< 0,5 km fra nærmeste kulturmark).

Merknad: Oppdraget ble tildelt ved midten av juli 2015, noe som medførte feltarbeid sent i sesongen.



Figur 18. Naturtypeavgrensning av Busetvollene. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 19. Busetvollene, september 2015. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.



Figur 20. Busetvollene, september 2015. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.

4.3.3 Rønningsvollen, naturtypebeskrivelse

ID: BN00044773

Områdenavn: Rønningsvollen

Kommune: Midtre Gauldal

Fylke: Sør-Trøndelag

Naturtype: D01 slåttemark

Verdi: B

Registreringsdato: 03.09.2015

Stedkvalitet: < 20 meter

Utvalgt: Ja

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne, NIBIO. Den er basert på befarings 3. september 2015, samt på informasjon fra tidligere registreringer og informasjon fra brukere.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Rønningsvollen ligger ved elva Bua i Synnerdalen, 740 meter over havet. Den avgrensa setervollen er på 6, 5 dekar. Berggrunnen er kalkholdig og består av glimmergneis, glimmerskifer, metasandstein og amfibolitt. Løsmassene består av morenemateriale. Klimaet i Synnerdalen er svakt oseanisk med en gjennomsnittlig årlig nedbør på 760 mm.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Lokaliteten er ei slåttemark (D01). Setervollen består både av tørre og friskere parti. De tørreste partiene har et grunt jordsmonn og er noe småkupert. Her er det blant anna forekomster av prestekrage, marinøkkel, rødknapp og følblom. De friskeste partiene er grasdominerte (sølvbunke, engkvein og gulaks), men har også et høyt innslag av urter, blant anna nyresoleie. Setervollen gror noe til fra kantene, blant anna med einer og bjørk. I einerkrattene er det oppslag av lyng (tyttebær og blåbær) og av tyrihjel. I einerkrattene vokser det noe tyrihjel, blåbær og tyttebær. I henhold til NiN 2.0, kan området føres til intermediær eng med klart hevdpreg (T32-C-4), intermediær eng med svakt preg av gjødsling (T32-C-6) og svak kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-20).

Artsmangfold: Setervollen har flere innslag av arter som trives best på noe kalkholdig grunn, slik som dvergjamne, nyresoleie, blåklokke, marinøkkel (kun ett individ registrert) og fjelltimotei. Videre finnes typiske arter som prestekrage, rødknapp, tepperot, harerug, engfrytle, følblom, legeveronika, bleikstarr og slåttestarr. Vanlige grasarter er engkvein, sølvbunke, rødsvingel, sauesvingel og engrapp.

Bruk, tilstand og påvirkning: Setervollen er inngjerda og ble årlig slått fram til i 2005. Det ble anvendt tohjuls slåmaskin og graslet ble bakketørka. Vollen ble gjødsla med husdyrgjødsel om høsten slik det tradisjonelt ble gjort på setervollene. Etter at slåtten opphørte har vollen blitt beita både av storfe, sau og hest. Setervollen har ennå en forholdsvis jevn struktur, noe som karakteriserer slåttemark. Trolig har beiting med ulike typer dyreslag vært positivt med tanke på å

unngå tuedannelse på vollen. Det foreslås derfor at setervollen omklassifiseres til slåttemark (ble registrert som naturbeitemark, C-verdi i 1994).

Fremmede arter: Ingen registrert

Skjøtsel og hensyn: Setervollen holdes nå i hevd ved beiting. De siste årene har den blitt beita både av storfe, sau og hest. Beiting med flere dyreslag er gunstig for å hindre tuedannelse. For å opprettholde slåttemarksstrukturen og artsmangfoldet knytta til slåttemark på lengre sikt, vil det være nødvendig å gjenoppta slåtten.

Del av helhetlig landskap: Rønningsvollen inngår i et helhetlig kulturlandskap i seterdalen i Budas dalføre. De inngår i et landskap med et stort mangfold av kulturbetinga naturtyper og tradisjonell seterbebyggelse.

Verdibegrunnelse: Setervollen gis verdi B (viktig). I henhold til vurderingskriterier for slåttemark i fakta-ark for kulturmark (Miljødirektoratet 2015), gis lokaliteten følgende vektning av egenskaper: høy vekt for arealstørrelse (over 1 daa), middels (til høy) for typevariasjon (3 eller mere grunntyper i NiN), lav vekt for rødlistarter (1 NT/DD-art), middels vekt for antall tyngdepunktarter (20-29 arter). Middels vekt for tilstand (noe gjengroing fra kantene), høy (til middels) vekt for påvirkning (< 10 år siden tradisjonell slått opphørte, her opphørte slåtten i 2005), høy vekt for landskapsøkologi (< 0,5 km fra nærmeste kulturmark).

Merknad: Lokaliteten omklassifiseres fra naturbeitemark til slåttemark.



Figur 21. Naturtypeavgrensing av Rønningsvollen. Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 22. Rønningsvollen, september 2015. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.



Figur 23. Rønningsvollen, september 2015. Foto: Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne. NIBIO 2015.

4.3.4 Sul, naturtypebeskrivelse

ID: NY

Områdenavn: Sul

Kommune: Verdal

Fylke: Nord-Trøndelag

Naturtype: DO4 naturbeitemark

Verdi: B

Registreringsdato: 09.09.2015

Stedkvalitet: < 20 meter

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne, NIBIO. Den er basert på befaring 9. september 2015, samt på informasjon fra tidligere registreringer og informasjon fra bruker.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger i Sul i Verdal, omtrent 300 meter over havet. Berggrunnen her er overdekket, og løsmassene er i all hovedsak forvittringsmateriale.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Lokaliteten er ei naturbeitemark (DO4). Etter NiN 2.0 kan området hovedsakelig klassifiseres som grunntypen intermediær eng med klart hevdpreg (T32-C-4). Det er dessuten noe innslag av intermediær eng med svakt preg av gjødsling (T32-C-6).

Artsmangfold: Beitemarka domineres i all hovedsak av grasarter, med engkvein, sølvbunke, rødsvingel, gulaks og engrapp. I tillegg finnes en rekke urter slik som blåklokke, blåkoll, enghumleblom, engsoleie, engsyre, fuglevikke, groblad, hvitkløver, hvitmaure, karve, krypsoleie, mjødukt, prestekrage, rødsvingel, rødkløver, ryllik, småengkall, tepperot, vanlig arve.

Bruk, tilstand og påvirkning: Lokaliteten er ei småkupert naturbeitebeitemark på 47 dekar. Lokaliteten har blitt beita i lang tid, og holdes fortsatt i god hevd med storfebeiting. Det går mindre bekkedrag gjennom området og det er noe veksling mellom friske og litt tørrere utforminger. Beitemarka har et stort innslag av kulturbetinga arter. Spredte einerbusker forekommer og noe gran har etablert seg. Vegetasjonen er i all hovedsak grasdominert. I tillegg finnes det en rekke kulturbetinga urter. I kanten mellom det dyrka arealet og beitemarka vokser det bjørk, selje og noe gran. Kantene er forøvrig dominert av nitrofile arter. En flombekk er lagt i rør i grensa mot dyrka areal i vest. Generelt er feltsjiktet godt nedbeita. Areal som anvendes til tilleggsfôring er prega av tråkk, oppgjødsling og nitrofile arter.

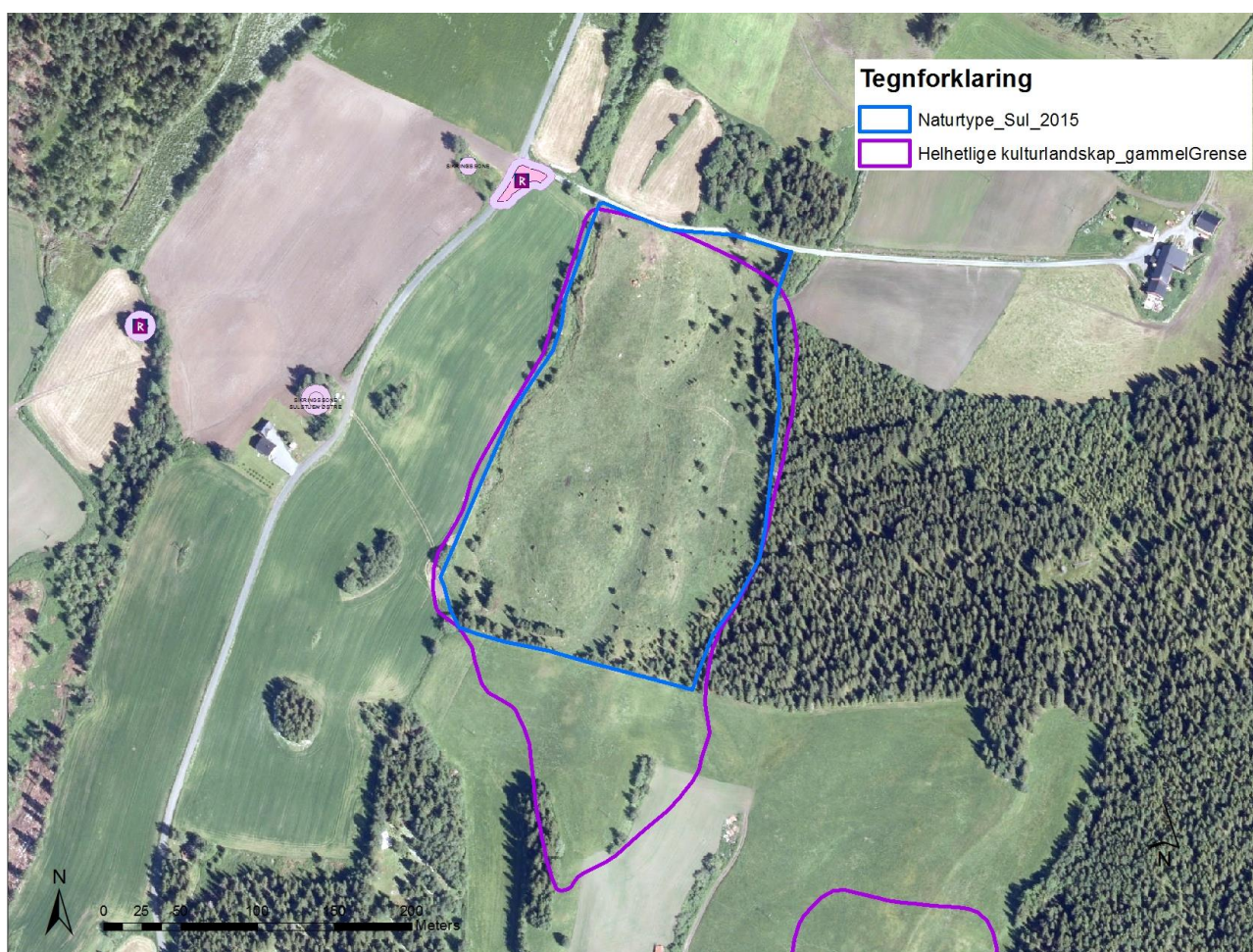
Fremmede arter: Ingen registrert

Skjøtsel og hensyn: Beiteområdet beites av ei storfebesetning, som også fôres med tilleggsfôr i lokaliteten. Ved befaring var arealet godt nedbeita, også mellom sølvbunketuene. Det etableres likevel noe gran i beitemarka, som bør ryddes slik at den ikke tar overhånd. Lauvoppslag må ryddes jevnlig ved behov.

Del av helhetlig landskap: Naturbeitemarka er en del av et helhetlig kulturlandskap i Sul, hvor det også er registrert en rekke kulturminner. Området representerer et av de få arealene som hittil ikke er dyrka opp.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten gis verdi B (viktig). I henhold til vurderingskriterier for naturbeitemark i fakta-ark for kulturmark (Miljødirektoratet 2015), gis lokaliteten følgende vektning av egenskaper: høy vekt for arealstørrelse (over 2 daa), middels vekt for artsmangfold (minst 20 kjennetegnende arter), lav vekt for rødlistearter (ingen registrert), middels vekt for tilstand (gjødslingseffekt på grunn av tilleggsfôring, noe oppslag av gran), høy vekt for påvirkning (moderat ekstensiv bruk).

Merknad: Lokaliteten foreslås avgrensa og beskrevet som en naturtypelokalitet.



Figur 24. Naturbeitemark i Sul. Lokaliteten foreslås overført til naturtypemodulen, og med ei grensejustering slik som vist på kartet (blå grense). Kartgrunnlag: Norge Digitalt.



Figur 25. Naturbeitemark i Sul, sett mot sør. Foto: Bolette Bele 2015.



Figur 26. Naturbeitemark i Sul, sett mot nord. Foto: Bolette Bele 2015.

4.3.5 Kjeksvika og Hesthagen, naturtypebeskrivelse

ID: NY

Områdenavn: Kjeksvika og Hesthagen

Kommune: Nærøy

Fylke: Nord-Trøndelag

Naturtype: D04 naturbeitemark

Verdi: A

Registreringsdato: 11.09.2015

Stedkvalitet: < 20 meter

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Bolette Bele og Synnøve Nordal Grenne, NIBIO. Den er basert på befaring 11. september 2015, samt på informasjon fra grunneier, tidligere registreringer og skjøtselsplan utarbeida for området i 1998 (Nilsen 1998).

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger omtrent en kilometer nordøst for Abelvær i Nærøy kommune. Lokaliteten ligger mellom 0-60 meter over havet. Berggrunnen i området er kalkrik og består av migmatittgneis. Det er også innslag av basisk hornblendeskifer mellom de to vikene og skjellsand i strandsonen. Løsmassene i området består av marine strandavsetinger og bart fjell.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Lokaliteten klassifiseres som naturbeitemark (D04), og omfatter de artsrike engområdene i Hesthagen og Kjeksvika. I henhold til NiN 2.0, kan engene delvis føres til naturtypen sterkt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-8) og til svakt kalkrik eng med klart hevdpreg (T32-C-20). Det finnes også mindre partier myr. Disse kan trolig føres til seminaturlig myr (V9-C-3) eller kalkrik myrflate (V1-C-4). Den hagemarksprega lauvskogen i Kjeksvika kan føres til svakt kalkrik eng med mindre hevdpreg (T32-C-5).

Artsmangfold: Engområdene i Kjeksvika og Hesthagen er svært artsrike med en rekke kulturbetinga og kalkkrevende arter. Flueblom og bakkesøte står som nær trua (NT) på den norske rødlista. Andre karakteristiske arter på kalkholdig grunn er blåstarr, dunhavre, gulmaure, hårstarr, rødflangre, rødsildre, storveblad, vill-lin, vill-løk og bleiksøte. I tillegg finnes en rekke mer vanlige kulturmarksarter som fuglevikke, gjerdevikke, blåknapp, tveskjeggveronika, gjeldkarve, følblom, småengkall, rødkløver, hvitkløver, tepperot og hvitmaure.

Bruk, tilstand og påvirkning: Kjeksvika og Hesthagen inngår i et større utmarksområde for de to gårdene på Ramstad. Lokaliteten er på 47 dekar. Tidligere ble arealene beita av sau fra midten av mai til i september - oktober. Saueholdet ble avslutta omkring 1960, og etter den tid har arealene blitt beita av storfe. Det er kjent at det omkring midten av 1930-tallet ble brent i Kjeksvika. Hensikten med brenningen var å fjerne einer og dermed forbedre beitekvaliteten. På 1970-tallet ble det igangsatt en brann ved uhell, som spredte seg over mot parkeringsplassen. Til tross for kontinuerlig beiting i utmarksområdene skjedde det ei gradvis gjengroing utover 1990-tallet. Det ble derfor utarbeida ei skjøtselsplan med konkrete råd om hvilke restaurerings- og skjøtselstiltak som var nødvendig for å ta vare på de biologiske verdiene her (Nilsen 1998). I

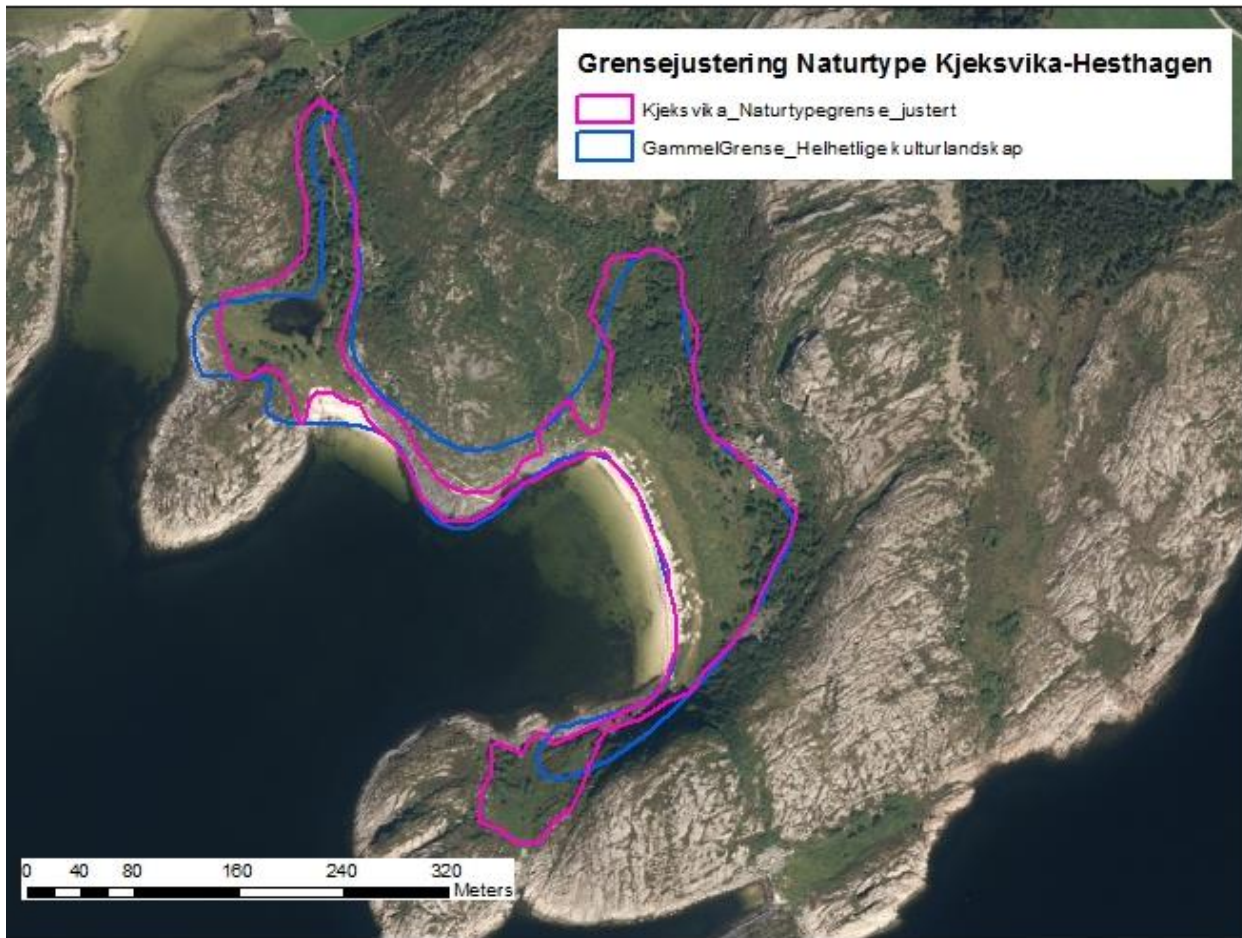
ettertid har skjøtselsplanen blitt fulgt opp med rydding, inngjerding og sauebeiting. Beitingen med storfe har fortsatt som før. Det har blitt gjort et par forsøk med brenning i Hesthagen uten å lykkes med dette. Grensene for gjerdet i Kjeksvika følger stort sett avgrensingen av engområdet i skjøtselsplanen. Det har imidlertid vært en del praktiske utfordringer i forhold til å få satt ned gjerdestolper i området. Et artsrikt, men sterkt gjengrodd areal helt i sør er ikke inkludert i beiteområdet, og noe av området med lauvskog faller utenfor. For noen år tilbake ble det rydda i området mot ura, men i ettertid har det grodd til igjen. Beitetrykket i lauvskogspartiene er godt, og områdene får en hagemarksprega struktur. Et parti med tett og krypende einer nede på sletta har blitt brent, men mesteparten av eineren ble rydda manuelt med greinsaks og brent etterpå. Engområdet var moderat nedbeita ved sesongslutt i 2015, og det stod igjen en del rødsvingel, hundegras og strandrug. I og med at beiteslipp i 2015 ble noe seinere enn vanlig, stod det trolig igjen mer ubeita vegetasjon enn i et normalår.

Fremmede arter: Rynkerose

Skjøtsel og hensyn: Engarealene i Hestvika beites av storfe (NRF, Norsk Rødt fe) som går fritt på utmarksbeite, blant anna i kystlyngheia. Det slippes omtrent ti kviger, samt noen sinkyr i et større utmarksområde årlig. Beiteperioden varer normalt fra 20. Mai (av og til sist i mai) til 1. september. Mot slutten av beitesesongen har krøttera også tilgang til innmarksbeite. Bare en sjelden gang trekker kvigene og kyrne over mot Kjeksvika. Den bratte og uframkommelige stien mellom Hesthagen og Kjeksvika gjør det vanskelig for dem å ta seg dit uten å måtte ta en lang omvei. Engarealene i Kjeksvika er inngjerda med strømgjerde og beites av sau. Sauene (norsk kvit rase) tilhører Val videregående skole, og det slippes vanligvis totalt åtte dyr (voksne sauer med lam) i området årlig. Beiteperioden er tilpassa blomstringstida til flueblomsten. Tidspunkt for beiteslipp er derfor lagt til slutten av Juni. Beitesesongen avsluttes vanligvis omkring 1. september. Tilsynet med beitedyrene er forholdsvis krevende i og med at det ikke finnes tilgang på drikkevatn i Kjeksvika. Gjerdehold og tilsyn med dyrene skjer i samarbeid mellom grunneier og Val videregående skole. Både drikkevatn og gjerdeutstyr fraktes inn i området med båt. I 2015 ble sauene sluppet på beite noe senere enn vanlig, i slutten av Juli. Områdene holdes i god hevd med beiting av storfe og sau. Gradvis gjengroing med lauvskog, busker og kratt (einer og vier) skjer til tross for at arealene har blitt rydda i henhold til utarbeida skjøtselsplan og beites årlig. Jevnlig rydding av oppslag vil derfor være nødvendig som tiltak for å holde engarealene åpne på lengre sikt.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten i Hesthagen og Kjeksvika inngår i et karakteristisk og helhetlig kystlandskap, med kulturminner, kystlyngheier og artsrike engområder. Lokaliteten beites og holdes i god hevd.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får verdi A (svært viktig). I henhold til vurderingskriterier for naturbeitemark i fakta-ark for kulturmark (Miljødirektoratet 2015), gis lokaliteten følgende vektning av egenskaper: høy vekt for arealstørrelse (over 2 daa), høy vekt for artsmangfold (minst 30 kjennetegnende arter), middels (lav) vekt for rødlistearter, høy vekt for tilstand (generelt godt beitetrykk), høy vekt for påvirkning (moderat ekstensiv bruk, ubetydelig preg av påvirkning fra tekniske inngrep og forurensing, ubetydelig preget av fremmede arter).



Figur 27. Forslag til grensejustering av lokaliteten i Kjeksvika-Hesthagen (pr. 2015), som også foreslås flyttet til naturtypemodulen. Kartgrunnlag: Norge Digitalt



Figur 28. Til venstre: Hesthagen var godt nedbeita i september 2015. Til høyre: Kjeksvika er gjerdet inn og beites av sau. Foto: Bolette Bele 2015.

5 OPPSUMMERING

Flere av de avgrensingene som ble gjort av «helhetlige kulturlandskap» på 1990-tallet, passer i dag bedre inn under naturtypemodulen. For å inkludere både biologiske verdier og kulturminner i et «helhetlig kulturlandskap», bør likevel ofte et større areal avgrenses og beskrives. Det vil da være nødvendig med supplerende naturtypekartlegging, men også ei nærmere vurderinger og kartlegging av kulturminner.

Tilgangen på bakgrunnskart og flyfoto var svært begrensa tidlig på 1990-tallet, og avgrensingene av «helhetlige kulturlandskap» ble gjerne gjort på kart i målestokk 1:50 000. Senere ble disse grensene digitaliserte og importerte inn i Naturbase. Ved å kombinere de forholdsvis grove grensene med bakgrunnskart/flybilder av god kvalitet og i større målestokk framstår avgrensingene som veldig unøyaktige. Dagens tilgang på egne bakgrunnskart og flyfoto gjør det mulig med mer nøyaktige avgrensinger.

Oppdraget omhandler re-kartlegging og tilstandsvurdering av «helhetlige kulturlandskap», men med hovedfokus på de biologiske kvalitetene. Til tross for tilgang på temakart med registrerte kulturminner hadde det vært en stor fordel om registreringen av biologiske verdier og kulturminner var samkjørte i ett og samme oppdrag.

I oppdraget lå også re-kartlegging av naturtyper eldre enn 10 år. I og med at oppdraget ble tildelt først i midten av juli, var det vanskelig å planlegge feltarbeidet på en optimal måte. Slåttemark som skulle registreres, var for eksempel slått ved befaringen.

Per i dag eksisterer det flere klassifikasjonssystem for naturtypekartlegging, som er krevende både for kartlegger og forvaltninga å håndtere. Ei standardisering vil lette på dette arbeidet framover.

Det har vært en tett dialog både med fylkesmennene, kommunene og grunneiere i oppdraget. Dette har vært nødvendig i og med at problemstillingene knytta til grensesettingen og tilstandsvurderingen var forholdsvis ulik i de tre fylkene.

6 LITTERATUR

- Arnesen, T. 2004. Knollmjødur (*Filipendula vulgaris*) på Skånes, Levanger. Skjøtselsplan. – NTNU Vitensk. Mus. Bot. Notat 2004-3, 21s.
- Bele, B. & Grenne, S.N. 2015. Re-kartlegging og tilstandsvurdering av nasjonalt verdifulle kulturlandskap - lokaliteter i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Hedmark. NIBIO RAPPORT 1(36) 2015.
- Bele, B., Johansen, L. & Norderhaug, A. 2015. Resource use by old and modern dairy cattle breeds on semi-natural mountain pastures, Central Norway. Acta Agriculturae Scand Section A.
- Direktoratet for naturforvaltning 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del I. Generelt om prosjektet, kriterier, metodeopplegg fase 1, forarbeid.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2007. Kartlegging av naturtyper – verdisetting av biologisk mangfold. Håndbok 13 – 2. Utgave 2006, oppdatert 2007.
- Gaarder, G., Fjeldstad, H., Flynn, K.M., & Larsen, B. H. 2012. Naturtypekartlegging i Os kommune. Miljøfaglig Utredning Rapport 2010-46.
- Hanssen, U., Fjeldstad, H., Flynn, K.M., Gaarder, G. & Larsen, B.H. 2012. Naturtypekartlegging for Tolga kommune. Miljøfaglig Utredning Rapport 2012-44, 54s.
- Johansen, L. Lyngstad, A., Thorvaldsen, P., Velle, L.G., Vesterbukt, P. & Moen, A. 2013. Verdifull kystlynghei i Nord-Trøndelag. Sammenstilling av eksisterende kunnskap og supplerende kartlegging, 8 (180).
- Miljødirektoratet 2015. Miljødirektoratets veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til fakta-ark 2015, kulturmark.
- Nilsen, L.S. 1998. Skisse til skjøtselsplan for Kjeksvika-området i Nærøy, Nord-Trøndelag. NTNU Vitenskaps. Mus. Rapp. Bot. Ser. 1998-5, 22s.
- Olsson, G. A., Austrheim, G., Bele, B. & Grøntvedt, E. 1995. Seterlandskapet i Budalen og Endalen, Midtre Gauldal, Midt-Norge. Kulturhistorie og økologiske forhold i fjellets kulturlandskap. Rapport nr. 2 – 1995. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvern avdelingen.
- Rekdal, 2011. Vegetasjon og beite i Vangrøftdalen, Kjurrudalen og kringliggende fjellområde. Rapport frå vegetasjonskartlegging i Os kommune. Oppdragsrapport frå Skog- og landskap 11/2008.
- Rekdal, Y. 2008. Vegetasjon og beite aust for Lona. Rapport frå vegetasjonskartlegging I Vingelen I Tolga commune. Oppdragsrapport frå Skog og landskap 08/2008.60s.
- Solem, T., Stenvik, L., Mikkelsen, A.T., Hassel, K., Øien, D-I., Aune, E. I., Sjögren, P., Daverdin, M., Kyrkjeeide, M.O & Austrheim, G. 2011. Natur- og kulturminner i Budalen landskapsvernområde. Arkeologiske, historiske, vegetasjonshistoriske og økologiske undersøkelser i DYLAN-prosjektet. Rapport botanisk serie 2011-5.





Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.





nibio.no

